

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra logiky

Bakalářská práce

Jan Vašíček

Radikální interpretace, pravda, objektivita

Radical interpretation, truth, objectivity

Praha 2013

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Kořátko, CSc.

Rád bych zde poděkoval prof. PhDr. Petru Kořátkovi, CSc. za vedení mé práce, užitečné rady a disputace, které mi pomohli mnohé myšlenky k tématu zpřesnit. Míru vstřícnosti a ochoty, které se mi dostalo, nemohu docenit. Poděkování patří taktéž mým rodičům a přátelům, jejichž morální a finanční podpora vznik této práce umožnila.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 21. května 2013

Handwritten signature of Jan Vašíček in black ink.

Jméno a příjmení

Klíčová slova: radikální interpretace, pravda, objektivita, přesvědčení, význam, Davidson

Keywords: radical interpretation, truth, objectivity, belief, meaning, Davidson

Abstrakt

Nikdo se nemůže mýlit ve většině toho, co si myslí o světě. Jaké má důvody tohle Donald Davidson tvrdit? Tato práce se zabývá spojením tří důležitých témat Davidsonova myšlení – radikální interpretace, pravdy a objektivity. V experimentu radikální interpretace půjde o určení základních podmínek komunikace. Na jejich základě bude vidět, po krátkém shrnutí nedostatků jiných teorií, proč je možné mluvit o objektivní a epistemicky nezávislé pravdě. Zde se rovněž upřesní vztah pravdy k poznání. Zkoumáním toho, jak se konstituuje obsah našich přesvědčení, se ukáže fundamentální závislost myšlenek o objektivním světě na společenské základně komunikujících osob. V tom bude dále obsažen Davidsonův argument proti globálnímu skepticizmu. Nejprve na ne zcela uspokojivém příkladu „vševědoucího interpreta“ a později s pomocí pojmu triangulace se upřesní, v jakém smyslu lze u Davidsona mluvit o objektivitě a do jaké míry je odůvodněné nazývat ho realistou.

Abstract

Nobody can be wrong in majority of his beliefs about the world. What reasons has Donald Davidson for this claim? This paper is concerned with the connection between three important topics in Davidson's thought – radical interpretation, truth and objectivity. The experiment of radical interpretation is supposed to show the basic conditions of communication. On the basis thus provided, it will be possible to show, after a short summary of flaws in other theories, why we can talk about objective and non-epistemic truth. The relation between truth and knowledge can be specified by the same token. By means of inquiring into the way of how contents of our beliefs emerge, thoughts about the objective world will be shown to fundamentally depend on the social basis of intercommunicating people. This will also contain Davidson's argument against global scepticism. Using firstly the not entirely satisfying „omniscient interpreter“ example and then the concept of triangulation, it will be specified what sense has objectivity for Davidson and to which extent is it justified to label him as realist.

Obsah

Úvod	7
1. Východiska Davidsonovy filosofie	9
1.1 Tarski a teorie T	9
1.2 Quine, radikální překlad a neurčitosti	11
1.2.1 Idea radikálního překladu	11
1.2.2 Neurčitost překladu a holismus	12
1.2.3 Hranice mezi jazykem a světem	14
1.3 Úvod do Davidsonovy teorie významu	16
2. Radikální interpretace	19
2.1 Proč radikální interpretace?	19
2.2 Evidence a prostor za ní	20
2.3 Princip vstřícnosti	22
2.4 Význam a neurčitost	25
3. Pravda	29
3.1 Trivialita faktu a faktičnost netriviality	29
3.2 Zrození myšlenky	30
3.3 Jak moc se lze mýlit?	31
3.4 Pravda a poznání	34
4. Objektivita	36
4.1 Vševedoucí interpret	36
4.2 Komunikace a socialita	38
4.3 Triangulace	40
4.4 Realismus a objektivita	42
Závěr	44
Seznam použité literatury	46

Úvod

„Říci o tom, co jest, že to není, či o tom, co není, že to jest, jest nepravdivé, zatímco říci o tom, co jest, že to jest, či o tom, co není, že to není, jest pravdivé“

Aristotelés *Metafyzika* Γ.7

Jaký je vztah mezi jazykem a světem? Jaký je vztah mezi sémantikou a tím, co jest? Čím se liší to, co je pravda, od toho, co pravda není? To jsou otázky, které jsou znovu a znovu kladeny v celých dějinách filosofie. Myslitelé napříč staletími a filosofickými školami používali studium jazyka ke studiu metafyziky. V analytické filosofii byly pak tyto otázky položeny znovu a díky obratu k jazyku – naléhavěji. Průběhem doby pak vykristalizovalo široké spektrum názorů, od naprosté průhlednosti či jazyka jako zrcadla, po svět jako positum koncového slovníku sociolektu. Následující text se zabývá tím, jak na tyto otázky odpovídá americký filosof Donald Davidson. Ten totiž v návaznosti na svého učitele a přítele W.V.O.Quina formuloval velice originální koncepci, v níž stěžejní místo zastává komunikace, odehrávající se mezi lidskými bytostmi ve sdíleném světě – nebo snad lépe, ve světě, který je sdílený až právě s komunikací.

Nejprve bude třeba stručně charakterizovat půdu, ze které Davidsonova filosofie vyrůstá. Některé, poněkud nesamozřejmé, předpoklady jeho filosofie mají totiž kořeny v průlomovém díle Quina a Tarského. S představou o formálním aparátu, který Davidson využívá, pak bude možné prozkoumat jeho slavný experiment radikální interpretace, který má odhalit právě podmínky komunikace a tak *pari passu* intersubjektivní vazbu jazyka na svět. Centrální roli zde hraje pojem pravdy, který je analyzován v další kapitole. Kromě několika stručných reakcí na konkurenční teorie se zde pokusím ukázat, co si Davidson myslí o (široce pojatém) poznání a jeho vztahu k pravdě a zda je pravda něco, co lze hledat či vlastnit. V poslední části se pak bude jednat právě o propojení těchto témat skrze socialitu. Ukáže se, jak poznání závisí na interakci společenství myslí a jak lze a především jak nelze jejich počínání v poznání hodnotit.

Vzhledem k sevřenosti a programovosti Davidsonovy filosofie je nutné zabývat se širokou paletou témat, kterým se ale v díle tohoto autora dostává pozoruhodného propojení. Domnívám se, že je důležité zdůraznit, že zde neběží čistě o filosofii jazyka. Davidsonova filosofie je stejně tak zčásti epistemologií, metafyzikou a ontologií – jeden z

Davidsonových cílů je zodpovědět problém globálního skepticismu. Na některé z takových souvislostí pak bude možné v tomto prostoru poukázat, na jiné už bohužel místo nezbude. Několik poznámek jsem pak vyhradil stručným poukazům na vybrané podobnosti a styčné plochy mezi Davidsonem a různými filosofickými směry dvacátého století. Jak ostatně Davidson sám říká: „myslí je mnoho, ale svět jen jeden.“

Východiska Davidsonovy filosofie

Z Davidsonových předchůdců považuji za nezbytné samostatně projednat alespoň dva: W.V.O. Quina a Alfreda Tarského. O Quinovi Davidson explicitně říká, že bez něho by jeho filosofie nebyla horší – nebyla by vůbec. Quinovy revoluční myšlenky o povaze jazyka, které vlastně revidovaly původní projekt analytické filosofie¹, měly na Davidsona takový vliv, že je bez jejich rámcového pochopení velice obtížné Davidsonovo dílo docenit. Tarského koncepcí pravdy se kromě přímého vlivu stala zároveň médiem, nosičem Davidsonových úvah (samozřejmě náležitě reinterpretovaná). Z dalších vlivů lze zmínit např. Ramseyho teorii rozhodování, která hrála především inspirativní roli pro teorii radikální interpretace, či některé spory uvnitř vídeňského kroužku (Schlick – Neurath). V neposlední řadě lze poukázat na některé historické paralely, například s německou klasickou filosofií – pro tuto práci stěžejní článek „Koherenční Teorie Pravdy a Poznání“ byl ostatně poprvé představen roku 1981 na kolokviu *Stuttgart Hegel Congress*, které pokračovalo o dva roky později pod názvem *Kant oder Hegel?*.

1.1 Tarski a teorie T

V roce 1933 vydal Tarski svoji průlomovou práci o pojmu pravdy ve formalizovaných jazycích.² Zde představil tzv. sémantickou koncepci pravdy, jejíž méně formální shrnutí lze nalézt v eponymním článku z roku 1944.³ Davidson cituje *Wahrheitsbegriff* bez dalšího prakticky v každé relevantní stati a proto bych zde rád představil základní ideje této Tarského koncepce.

Tarski na definici pravdy klade dvě podmínky: formální korektnost a materiální adekvátnost (*trafność*). Formální korektnost se vyčerpává nekruhovostí a tedy nutnou specifikací konceptů využívaných při definici (zde se bude jednat především o splňování) – Davidson později poukáže také na to, že na pravé straně T-vět (viz dále) nepoužíváme žádné sémantické pojmy, které již nejsou obsaženy na straně levé. Adekvátnost z

1 Je možné zde hovořit o post-analytické filosofii. Narážím především na odmítnutí distinkce analytické-syntetické, atomismu a mýtu muzea. Davidson se pokusil dílo dokonat zbořením empirismu a celkově karteziánské epistemologie.

2 Tarski, A. *The Concept of Truth in Formalized Languages*. (1933 vyšlo polsky, 1935 jako *Wahrheitsbegriff in den formalisierten Sprachen*)

3 Tarski, A. "The semantic conception of truth" (=SCT), *Philosophy and Phenomenological Research*, 4.3 (1944): 341-76. Web.; formální charakteristiky čerpám z: Hodges, Wilfrid. "Tarski's Truth Definitions." (*Stanford Encyclopedia of Philosophy*). Web. 01 May 2013.

materiálního hlediska Tarski charakterizuje jako věrnost formálního konceptu běžnému používání slova pravda – nemá se jednat o postulování nového pojmu. Aby se této adekvátnosti dosáhlo, nabízí Tarski kritérium, které nazývá Konvence T. Vezměme libovolnou větu jazyka ν a její jméno „X“. Pak větám tvaru:

(T) „X“ je pravdivá tehdy a jen tehdy, když ν

budeme říkat T-věty. Konvence T je požadavek, aby z definice pravdy vyplývaly T-věty pro všechny věty daného jazyka. Zde je namísto krátká poznámka: Tarski toto kritérium stanovuje jako odpovídající naší intuici pravdy: „Je jasné, že tyto věty jsou z pohledu naší základní představy o pravdě ekvivalentní.“⁴ Tarski tak vlastně na začátku určuje k čemu se má dojit – ale na jakém základě? Zde je kořen Davidsonova tvrzení, že pravda je primitivní a transparentní pojem (silněji: podmínka myšlení a racionality vůbec).⁵ Jde tedy o to, vytvořit takový formální aparát, jehož výsledkem bude predikát pravdy náležitý původní aristotelské intuici o pravdě.

Tarski své koncepci pravdy říká sémantická, protože vykládá pojem pravdy sémantickým pojmem splňování. Splňování je relace mezi arbitrárními objekty (doména diskursu, ontologie) a větnými funkcemi (věty s volnými proměnnými). Tak například sníh splňuje větnou funkci „x je bílý“. Tím se dostáváme k druhému důležitému bodu, tzv. Schématu T. Původní požadavek na definici pravdy (konvence T) lze zdá se splnit zkratkou: jednoduše T-věty vyjmenujeme. Problém je, že pro každý trochu složitější jazyk bude počet takových vět nekonečný (stačí jakékoli iterativní zařízení), což činí takovou teorii nepoužitelnou. Schéma T je Tarského způsob jak se vyrovnat s nekonečným počtem těchto vět konečnými prostředky. Spočívá v induktivní definici kompozice vět za pomoci pojmu splňování. Výsledkem postupu bude konečný počet „primitivních“ vět a konečný počet kompozičních pravidel.⁶ Odrazovým můstkem Davidsonovy teorie významu bude právě pokus rozšířit toto pojetí na přirozené jazyky.

Rád bych zmínil ještě jeden podstatný rys Tarského projektu. Jedná se o distinkci mezi objektovým jazykem a metajazykem. Aby vyřešil paradox lháře (a další sémantické paradoxy), uvalil Tarski na svoji teorii ještě další omezení. Z analýzy zmíněného paradoxu Tarskému vyšlo, že je možné jej formulovat v každém jazyce, který je „sémanticky

4 Tarski, A. SCT1.4 [překlady vlastní, pokud není uvedeno jinak]

5 Je potřeba rozumět tomu, co je pravda, abychom mohli nahlédnout triviálnost a pravdivost T-vět.

6 např. Tarského definice pravdy pro predikátovou logiku prvního řádu

uzavřený“ – to je takový jazyk, který kromě svých výrazů obsahuje jména těchto výrazů, spolu se sémantickým pojmem – jako například „je pravda“ – k nim referujícím. Tarski z této úvahy usoudil, že je nutné pro korektní zkoumání sémantických problémů používat dva odlišné jazyky. Objektový jazyk, tedy ten, o kterém mluvíme, a metajazyk, tj. jazyk, ve kterém o něm mluvíme (v něm budujeme predikát pravdy pro OJ). Metajazyk musí být navíc „esenciálně bohatší“, aby nebylo možné ho v objektovém jazyce interpretovat – jinak by se nám paradox oklikou vrátil.

Z této stručné a nutně selektivní charakterizace původního konceptu Tarského teorie pravdy bych rád vytěžil kromě původní role T-vět hlavní tři aspekty využití Davidsonem. Ještě jednou, v přehledné podobě a s poukazy k použití jsou to tyto:

- a) Konvence T – pro Davidsona idea záruky adekvátnosti teorie pravdy v podobě výsledných T-vět, které dávají extenzi predikátu pravdivosti pro daný jazyk. Zachycuje to, co na pravdě mluvčí jazyka triviálně chápou.
- b) Schéma T – vyrovnání se s potenciální nekonečností jazyka a tedy počtu T-vět, s jeho iterativními mechanismy a kompozicionalitou. Pro Davidsona bude mít později povahu zkonstruované a nedourčené teorie.
- c) Objektový jazyk a metajazyk – závislost T-vět na překladu a *eo ipso* na významu.

1.2 Quine, radikální překlad a neurčitosti

1.2.1 Idea radikálního překladu

Pojem radikálního překladu (ve smyslu krajního případu) zavádí Quine ve druhé kapitole *Word and Object*. Radikální je tento překlad proto, že lingvista v terénu přistupuje k jazyku neznámého společenství a tedy bez jakýchkoliv informací – ať už jazykových, či mimojazykových. Pointou tohoto myšlenkového pokusu je zjistit, s pomocí jakých údajů, jakým postupem a do jaké míry je lingvista schopen naučit se jazyku tohoto společenství. Relevance radikálního překladu pro obecné studium jazyka koření z Quinova názoru, že „jazyk je sociální dovednost, kterou získáváme čistě na základě evidence o jednání ostatních lidí za veřejně rozpoznatelných podmínek.“⁷ Quine takový pohled na jazyk (sám ho nazývá naturalistickým) datuje před Wittgensteina k Deweymu: „Význam [...] není psychická existence; je to primárně vlastnost chování.“⁸ Nekritickou sémantiku, která

7 Quine, W. V. "Ontological Relativity." (=OR) *The Journal of Philosophy* 65.7 (1968): 185-212. Web. str. 2

8 *Ibid.* str. 3

chápe slova jako jasně určené nálepky pro významy a pro kterou změnit jazyk znamená vyměnit nálepky, nazývá Quine mýtem muzea. Jedním ze základních kamenů Quine-Davidsonovské filosofie jazyka je odmítnutí tohoto obrázku: význam není psychická entita, schránka s určeními, které nějak aplikujeme. Krajně to pak lze vyjádřit tak, že ani Bůh nemůže vidět jasnější a určitější význam než kolik je implicitního v mluvčího dispozicích ke zřetelnému chování.⁹

Radikální překlad z jazyka džungle je představen v proslulém příkladu domorodcova zvolání „gavagai“ poté, co se kolem prožene králík. Lingvista si do deníku provizorně zapíše, že *věta* „gavagai“ znamená „králík“ nebo „koukni, králík“. Na začátku nemá jinou možnost, než překládat promluvy jako vztažené k výrazným událostem v okolí. Tímto způsobem si může vytvořit určitou bázi jednoduchých překladů *vět*, které může časem ověřovat při relevantních událostech vyzváním domorodce k souhlasu či nesouhlasu. Dá se předpokládat, že po určité době dojde lingvista k překladu jazyka džungle, vytvoří překladovou příručku a bude schopen s domorodci bez problému komunikovat. Řekneme, že ovládl jejich jazyk. Otázka nyní leží takto: co jsme se z tohoto procesu dozvěděli o významu?

1.2.2 Neurčitost překladu a holismus

Vraťme se na okamžik k domorodcově zvolání „gavagai“. Náš původní překlad „králík“ byl vzhledem k okolním událostem velice plausibilním pokusem. Samozřejmě by se bývalo mohlo stát, že národ džungle se o králíky z určitých důvodů vůbec nezajímá a domorodec poukazoval na to, jak je louka krásně zelená. Jistě, řekli jsme, že lingvistův zápis je provizorní, a později ho bude moci ověřit v různých situacích variací jednotlivých aspektů události. Už zde by ovšem mělo být jasné, že lingvista nemůže postupovat „atomisticky“ – vzít *větu* „gavagai“ a několik let ověřovat, co znamená. Kromě zjevné nepraktičnosti se zde ukazuje další problém: existuje mnoho aspektů události proběhnuvšího králíka, které nelze měnit. „Gavagai“ tak může znamenat např. „hele, králík“, „podívej, jídlo“, „ale ne! to znamená několik let neštěstí“; všechny tyto překlady jsou z pohledu jednotlivé věty korektní a to i v tom, že jsou vyvolány totožnou událostí.¹⁰

9 Dispozice jsou chápány jako v dispozičních vlastnostech, jako redukovatelné na kondicionál. Viz Quine, W. V. *Word and Object*. (=WO) Cambridge, MA: MIT, 1960. Print. str. 33; Davidson dispozice kvůli jejich nejasnému statutu opouští, ale jádro zůstává stejné.

10 Poznámka k neurčitosti překladu a reference: Quine volí metodologicky nejjednodušší případ zvolání jednoho slova „gavagai“, což ovšem vedlo k určitým nedorozuměním ohledně dvou typů neurčitosti.

Je jasné, že spolu se znalostí zbytku jazyka není nic jednoduššího, než mezi těmito překlady rozhodnout. Problém samozřejmě nastává v tom, že znalost zbytku jazyka čerpáme stejným způsobem a rozhodovat musíme z pohledu celku. Lingvista se může pasivním pozorováním dostat jen do určitého bodu, ale ne dál. Je schopen s větší či menší mírou neurčitosti přeložit pozorovací věty¹¹ a snad pravdivostní funkce, čímž se dostane zhruba na úroveň jazyka včel: „A jak lingvista překročí tyto hranice? Ve stručnosti asi takto. Rozdělí zaslechnuté promluvy na příhodně krátké, opakující se části, čímž utvoří seznam domorodcových 'slov'. Některé z nich pak hypoteticky pospojuje s anglickými slovy a frázemi [...]. Tak vypadají jeho *analytické hypotézy*.“¹² Analytické hypotézy ovšem překračují empirický výzkum. Jedná se o přínos lingvisty do překladové příručky, který je závislý na jeho mateřštině – jak Quine říká: „Metoda analytických hypotéz je způsob, jak se katapultovat do jazyka džungle hybností jazyka vlastního.“¹³ Extrakcí analytických hypotéz z pozorovacích vět a jejich následnou korelací s jazykem džungle získá lingvista překladovou příručku pro všechny věty jazyka. Je nyní schopen sám nové věty tvořit a novým větám rozumět.

Quine krátce nato klade otázku, co nám zaručuje, že takový překlad bude jedinečný. Respektive – proč by dva lingvisté nemohli přijít s netriviálně odlišnými překladovými příručkami pro překlad jazyka džungle, které by vyhovovaly vší dostupné evidenci? Teze o neurčitosti překladu se týká překladové příručky jako celku a pro její ilustraci by bylo třeba přeložit celý jazyk.¹⁴ Davidson netriviálnost neurčitosti charakterizoval tak, že se dva alternativní překlady¹⁵ pro jeden jazyk mohou lišit v pravdivosti stejné věty.¹⁶ Zde je ovšem zavádějící slovo „stejně“. Věta musí být relativizována k jazyku, ke kterému patří. Dva alternativní překlady pak tuto kontradikci

Gavagai totiž může ilustrovat jak neurčitost překladu (s ohledem na zbytek jazyka), tak neurčitost reference: záleží zda ho chápeme jako větu, nebo jako slovo.

11 Vyžaduje vysvětlení několika dalších Quinových konceptů. Ve zkratce se jedná o věty, u nichž je nejmenší míra vlivu tzv. „postranních informací“ a jejich význam se tedy takřka plně vyčerpává sensorickou stimulací, která je příčinou jejich zvolání. Např. „červená!“ Viz Quine, W.V. *WO* str. 42-45; jejich význam lze stěží u Quina podcenit: Quine, W. V. *Pursuit of Truth*. (=PoT) Cambridge, MA: Harvard UP, 1990. Print. str. 2-6 – jsou vstupní branou do jazyka, zároveň jsou intersubjektivní a jako takové zaručují objektivitu.

12 Quine, W.V. *WO* str. 68

13 Quine, W.V. *WO* str. 70

14 Quine poukazuje na některé umělé příklady v *PoT* str. 51. Ačkoli silnější teze o neurčitosti se má týkat vět jako jednotných celků (holofrasticky), zdá se, že k vytvoření překladové příručky je potřeba analytických hypotéz, které věty rozpitvají. Neurčitost překladu se tedy sice týká vět jako celků, ale *de facto* vede cesta přes části.

15 Davidson samozřejmě hovoří o teorii pravdy pro jazyk, ale to bych zde předbíhal

16 Davidson, Donald. *Inquiries into Truth and Interpretation*. (=ITI) Oxford: Clarendon, 2001. Print. str. 239-240

vyvází a odstraní úpravami v jiných větách na úrovni celého překladu. Je ovšem třeba nenechat se zmýlit používáním stejných (např. anglických) slov a vět v těchto překladech. V obou případech znamenají vzhledem k celku něco jiného. To poukazuje okamžitě na holistické pojetí jazyka. Jaroslav Peregrin charakterizuje Quinův holismus takto:

[...] Jazyk je třeba vidět holisticky, nikoli atomisticky. To znamená, že tomu není tak, že by primárně existovaly vztahy mezi slovy a jim příslušnými věcmi a jejich „součtem“ by se konstituoval vztah mezi celkem jazyka a celkem světa; je tomu naopak tak, že primárně existuje vztah mezi jazykem (či našimi teoriemi v tomto jazyce) a světem, který my, když tento vztah teoreticky reflektujeme, „rozkládáme“ a „promítáme“ z celků na části.¹⁷

Nálezení k jazyku a teorii je pro věty jinými slovy (a poněkud nebezpečnou terminologií) interní relací.

Je třeba poznamenat, že neurčitost překladu nemá poukazovat na nějakou limitaci lidských schopností v překládání či komunikování. Quine píše, že to, co má tato neurčitost hlavně vynést na povrch, je fakt, že lingvista musí do překladové příručky kromě toho, co vyzoruje, vložit ještě alespoň stejné množství ze svého. Docenění příkladu radikálního překladu dále samozřejmě vyžaduje velkou změnu pohledu na to, co je význam. To se ukazuje i v Quinově druhém typu neurčitosti

1.2.3 Hranice mezi jazykem a světem

Další těžká rána zasazená klasickému pojetí významu je neurčitost reference. Intuitivně bezproblémové spojení slov a světa referencí, které se ovšem při bližším pohledu na mnoha místech rozpadá, vlastně odstartovalo samotnou analytickou filosofii (Jitřenka a Večernice) a stalo se jedním z jejích ústředních témat. Dále také idea, že si můžeme nejprve ujasnit význam a tedy to, k čemu naše výrazy referují, a poté pracovat s jasným jazykem, byla centrální logickým pozitivistům. Quine obě teze (spojení slov a částí světa, vyjasnění významu před ostatním) odmítá.

Výše jsem se snažil stručně charakterizovat neurčitost překladu pro holofrastické chápání vět. Je zde ovšem o něco slabší neurčitost, pro kterou Quine poskytl konstruktivní

17 Peregrin, Jaroslav. *Význam a Struktura*. Praha: Oikoymenth, 1999. Print. str. 139

důkaz.¹⁸ Chápeme-li věty analyticky, tedy jako již segmentované analytickými hypotézami, máme jistou představu, jakou funkci ve větě jednotlivá slova plní. Je ale naše přiřazení funkcí jediné možné? Quine zprvu dává triviální příklad francouzského „ne...rien“, kde můžeme rien překládat buď jako „něco“ nebo jako „nic“, podle toho, jak chápeme ono „ne“ na začátku – jako zápor, nebo jako nadbytečnou částici. Zajímavější je samozřejmě případ podstatných jmen. Vezměme znovu pověstné domorodcovo zvolání „gavagai“. Jako nejpravděpodobnější překlad jsme volili „králík“. Lingvista může přejít z pohledu věty ke tvorbě analytických hypotéz a provizorně přiřadit slovu „gavagai“ význam králík. Quine však poukazuje na to, že stejně tak dobře mu může přiřadit význam neoddělené části králíka, či králíkovosti. Jelikož jsou tyto tři věci nerozlučně spjaté, nelze mezi nimi rozhodnout na úrovni pozorovacích vět. Jediná možnost je přeložit individuální aparát jazyka, s pomocí kterého se můžeme domorodce například dotázat, jestli je zde jeden či dva gavagai. Nyní však, podobně jako v příkladu s francouzskou větou, nic nebrání tomu, pozměnit významy individuálního aparátu tak, abychom mohli přeložit „gavagai“ jako neoddělená část králíka.¹⁹

Druhý problém pro význam jednotlivých slov je neoddělitelnost sémantických otázek od věcných otázek o světě: „Máme tendenci si představovat, že když někdo předloží teorii o nějakém druhu předmětů, tak se naše porozumění tomu, co říká, sestává ze dvou fází: nejprve musíme vyrozumět o jaké předměty se jedná a teprve poté pochopit, co o nich říká teorie.“²⁰ Quine na příkladu některých fyzikálních pojmů a teorií ukazuje nesmyslnost takové distinkce (např. molekula, neutrino). Ve vysoce specializovaných diskurzech je toto trivialita, ale pro příklady není třeba chodit tak daleko. Už v pokusech přeložit domorodcovo „gavagai“ je stupeň kontaminace „postranními informacemi“ nezanedbatelný²¹, stejně jako i při každém rozhovoru s mluvčím vlastního jazyka. Významy jednotlivých slov jsou dány až jako abstrakce z vět teorií, které celkově máme.

Rád bych v této souvislosti poukázal na poslední věc. Smazání ostré hranice mezi znalostí jazyka a znalostí světa silně potlačuje jednu představu o komunikaci. A to tu, že existuje jednoznačně vydělené jazykové společenství, například češtiny, jehož členové se naučí stejný jazyk, kterým si pak předávají informace o předmětech. Vzhledem k tomu, že

18 Permutace pomocí zástupných funkcí (*proxy functions*)

19 Záměrně se vyhýbám spojení s ontologickou relativitou a ontologickými závazky. Už jen proto, že Davidson mnohé z Quinem vyvozených důsledků ontologické relativity odmítá. Viz Davidson, Donald. „The Inscrutability of Reference“ in *ITI*

20 Quine, W.V. *WO* str. 16

21 cf. Quine, W.V. *WO* str. 37-38. Příklad s králičí mouchou jako znaku, že jsou v okolí králíci, poradil Quinovi právě Davidson.

každý člověk má velice specifické (vlastně unikátní) znalosti o světě, které se projevují v jeho užívání jazykových výrazů, vystupuje silně do popředí představa idiolektu jako základního subjektu komunikace. Zmiňuji se o tom především proto, že se jedná o jedno ze stěžejních Davidsonových témat, které vrcholí jeho proslulým prohlášením, že „neexistuje nic takového jako jazyk, alespoň ne v tom smyslu, v jakém jazyk mnozí filosofové a lingvisté chápali“.²² Konvenčnímu užívání jazyka pak Davidson přisuzuje pro komunikaci úlohu, která se plně vyčerpává tím, že je to rychlejší a jednodušší. Je daleko důležitější sdílet svět, než jazyk.

1.3 Úvod do Davidsonovy teorie významu

Rád bych se předtím, než se dostanu k radikální interpretaci, zmínil o Davidsonově původním projektu formální teorie významu, který zavedl k pozdějším úvahám o významu a pravdě podnět. Ve druhé polovině šedesátých let vydal Davidson řadu esejů, ve kterých navrhl nový způsob zachycení významu. Jeho postup je meta-teoretický – nebudeme předpokládat nic takového jako význam, ale pokusíme se zachytit to, co je potřeba k tomu, aby mluvčí rozuměl určitému jazyku (a tím vlastně význam „podchytíme“). Jako vhodný model takové teorie mu připadala právě Tarského teorie pro formální jazyky. Ta ovšem význam předpokládá: ekvivalence levé a pravé strany je triviální jen za předpokladu stejného významu. Davidson tak musí „obrátit Tarského“ a nejprve jistým způsobem předpokládat pravdu (to bude tématem radikální interpretace).

Davidsonovým cílem je vytvořit konečný počet k pravdivosti relevantních výrazů a pravidel, jež pravdivost ovlivňují, a které budou dohromady generovat všechny pravdivé T-věty pro určitý jazyk, tj. splňovat konvenci T. Jedná se takřka o řemeslnou práci hledání sémantických struktur v jazyce a jejich formalizaci – je třeba zmapovat každé iterativní zařízení, abychom se dostali na konečný počet výchozích vět. Davidson sám poskytl analýzy několika takových jazykových prostředků.²³ O indexické výrazy se stará relativizace pravdy pro mluvčího a čas – „pravda (v daném přirozeném jazyce) není vlastnost vět; je to relace mezi větami, mluvčími a daty.“²⁴ Důležitá je rovněž skutečnost, že materiální ekvivalence T-vět je testovatelná empiricky; T-věty tak tvoří spojení mezi

22 Davidson, Donald. *Truth, Language, and History*. Oxford: Clarendon, 2005. Print.; eseje „A Nice Derangement of Epitaphs“ a „The Social Aspect of Language“

23 Viz Davidson, D. sekce „Applications“ v *ITI*

24 Davidson, D. *ITI* str. 43

teorií a reálnou jazykovou situací.

Zde se ovšem naskytá jeden problém. Davidsonovskou teorii pravdy pro daný jazyk lze charakterizovat jako udání pravdivostních podmínek pro libovolnou větu jazyka. Jsou ovšem pravdivostní podmínky dostatečně silné na to, aby zachytily význam? Ukázalo se, že materiální ekvivalence není bez dalšího dostatečné omezení: uvažme například větu „'Sníh je bílý' je pravda tehdy a jen tehdy, když je tráva zelená“ – materiálně jsou tyto věty ekvivalentní. Zde by se snad dalo říci, že tyto „chybné“ T-věty odstraní holistická podmínka (teorie pravdy musí generovat všechny věty jazyka). Můžeme však tvořit věty, které projdou i tímto omezením, například přidat za ekvivalenci nějakou logickou pravdu. Jak píše Petr Koťátko:

Holistický dodatek by splnil svou funkci jen za předpokladu, že bizarnost pravdivých teorémů typu /b/ se v rámci teorie musí projevit v nepravdivosti jiných teorémů: ukázalo se, že tomu tak není. K vyloučení teorémů typu /b/ nestačí ani formální restrikce uplatněné na způsob odvozování teorémů. Je tedy zřejmé, že vymezení pravdivostních podmínek nestačí samo o sobě k interpretaci věty (jinými slovy, pravdivostní podmínky jsou příliš slabé na vymezení významu) a že tuto distanci nelze překlenout formálními podmínkami uvalenými na teorii významu.²⁵

John Foster toto formální selhání komentoval tak, že Davidsonův velký projekt je v troskách. Je pozoruhodné, že tento kaz na kráse nelze odstranit formálně; na druhou stranu to možná svědčí spíše o nedostatečnosti čistě formálního zachycení takového fenoménu (což po Quinovi není až takové překvapení), než o fundamentální chybě v Davidsonově přístupu. Celou situaci lze zachránit zařazením tohoto projektu do celkové teorie interpretace a jazykového chování.

Pro ilustraci si dovolím odcitovat několik Davidsonových poznámek, později dodaných k původním esejům o formální sémantice. Poznámka dodaná o patnáct let později ke stěžejnímu eseji původního projektu *Truth and Meaning*:

Tento odstavec je zmatený. Co se tu mělo říci je to, že věty teorie jsou empirické zobecnění o mluvčích, a musí tedy být nejen pravdivé, ale zákonité.

²⁵ Koťátko, Petr. *Interpretace a Subjektivita*. Praha: Filosofía, 2006. Print. str. 416; teorémy typu /b/ se míní například regulární teorém s přidáním $p \vee \neg p$

(S) ['Sníh je bílý' ↔ tráva je zelená; vlož. J.V.] podle všeho zákon není, neboť nedokládá příslušné kontrafaktuály. Dále je podstatné to, že evidence pro přijetí (relativně k mluvčímu a času) pravdivostních podmínek pro 'To je sníh' se zakládá na kauzálním spojení mezi souhlasem mluvčího s větou a demonstrativní prezentací sněhu.²⁶

První část této poznámky – zdá se – stále nevyklučuje věty s přidanou logickou pravdu, neboť ty příslušné kontrafaktuály splňují. Až druhá část, která zakotvuje tvorbu T-vět do procesu radikální interpretace, může aspirovat na adekvátní a interpretativní teorii pro daný jazyk – řešením je mimo jiné dle mého názoru inovativní Davidsonova epistemologie.

Mezeru mezi významem a pravdivostními podmínkami Davidson (alespoň nominálně) uznává v této další poznámce: „Pravdivostní podmínky by neměly být ztotožňovány s významy; při nejlepším můžeme říci, že **udáním pravdivostních podmínek věty udáme i její význam**. [zvýr. J.V.]. Ale i toto tvrzení vyžaduje vyjasnění. Pro potřebné upřesnění viz eseje 9 a 12.“²⁷ Zde už je neodvratně třeba vrhnout se na samotnou radikální interpretaci.

26 Davidson, D. *ITI* str. 26, pozn. 11; původní esej je z roku 1967, poznámka dodána 1982

27 Davidson, D. *Ibid* str. 56; původní esej 1970, poznámka opět 1982; odkazované eseje jsou *Radical Interpretation* a *Reply to Foster*

Radikální interpretace

2.1 Proč radikální interpretace?

Idea radikální interpretace je těžištěm Davidsonovy filosofie. Jaké otázky má zodpovídat bude nejlépe nechat popsat samotného Davidsona:

Chtěl jsem, jako mnozí další, odpověď na otázky jako „Co je to význam?“, a byl jsem již otráven vyloženou hloupostí pokusů o odpověď, které jsem našel [...]. Rozhodl jsem se je tedy nahradit otázkou, o které jsem se domníval, že by mohla být snáze řešitelná: Co potřebuje vědět interpret, aby porozuměl mluvčímu cizího jazyka, a jak takové znalosti získá?²⁸

To se samozřejmě ukáže nejlépe, pokud pošleme lingvistu interpretovat, podobně jako u Quina, jazyk neznámého společenství. Proč Davidson mění původní radikální překlad na radikální interpretaci? Především proto, že si všímá, že v jazykové komunikaci existuje jistá dualita mezi významem a přesvědčením. Interpretace je tímto typická – při interpretaci nám většinou jde o to, získat přesvědčení autora, k nimž se však lze dostat jen skrze význam jeho promluv.

Rád bych zde krátce poznamenal další důvody pro volbu termínu interpretace oproti překladu. Z technického hlediska Davidson poukazuje na to, že překlad je *de facto* čistě syntaktický pojem²⁹: překladatelská příručka spojí věty objektového jazyka s větami cílového jazyka a to se celé může odehrávat v odlišeném jazyce teorie. Nám jde naopak o porozumění objektovému jazyku – interpretace je v tomto smyslu unární. Jaroslav Peregrin pak poukazuje na další důležitou odlišnost, kterou termín interpretace konotuje. Zatímco pro Quina se popis domorodcova chování odehrával v neutrálních termínech, Davidson používá intencionální slovník, který navíc považuje za neredukovatelný na slovník fyzikální.³⁰

Představme si, že už jsme pokročili v překládání cizího jazyka na určitou úroveň a námi

28 Davidson, Donald. "Radical Interpretation Interpreted." *Philosophical Perspectives* 8 (1994): 121-28. Web. str. 7

29 Davidson, D. *ITI* str. 129, 221

30 Peregrin, Jaroslav. *Davidsonův „konatelský“ slovník* in Dostálová, Ludmila, and Tomáš Marvan, eds. *Studie K Filosofii Donalda Davidsona: Sestaveno Z Příspěvků Ze Semináře Katedry Filozofie Fakulty Filozofické Západočeské Univerzity v Plzni*. Praha: Filosofický Časopis, 2009. Print.

studovaný řečník vysloví větu: „tento strom má velice silný přízvuk“. V zásadě máme na výběr několik možností, které se typově redukuje na dvě – buď můžeme upravit naše sémantické hypotézy, nebo naše psychologické hypotézy o přesvědčeních, která daný mluvčí zastává.

Davidson se v této dualitě inspiroval Ramseyho teorií rozhodování, kde se vyskytuje podobná dualita. Nabídneme-li někomu sázku o výsledek nějaké náhodné události, můžeme jeho rozhodnutí chápat jako součet dvou faktorů. Jedním z nich jsou jeho preference, druhým jsou přesvědčení o pravděpodobnostech jednotlivých výsledků. Když někdo zvolí padesát korun na ruku, oproti trojnásobku pokud padne orel na minci, můžeme jeho rozhodnutí interpretovat dvěma stejně adekvátními způsoby: buď pro něj mají peníze zmenšující se hodnotu, nebo zástává přesvědčení, že na minci spíše padne panna.

V radikální interpretaci tak vlastně tvoříme dvě teorie: teorii významu a teorii přesvědčení mluvčího. Nikoho zřejmě nepřekvapí, že teorie významu má mít podobu Davidsonovy formální teorie významu po vzoru Tarského. Lze nyní tvrdit, že taková teorie dává interpretaci jazyka? Zde je potřeba upřesnění. Ačkoli jsem řekl, že má mít podobu teorie významu, lépe by bylo říci, že má mít podobu teorie pravdy. T-věty zachycují pravdivostní podmínky jednotlivých vět, ale jak se dostaneme k něčemu tak silnému jako je význam? Davidson je přesvědčen, že totalita T-vět význam poskytuje. Při budování formální teorie významu nám holistická podmínka nestačila. Bylo tomu tak proto, že jsme teorii tvořili *a priori* z pohodlí domova, přičemž jsme nebyli schopni uvalit dostatečná formální omezení, abychom vyřadili „defektní“, neinterpretativní věty. Zde se však k holistické podmínce přidává sám empirický postup získávání T-vět. Kritérium úspěšnosti teorie je jen to, aby jako celek odpovídala veškeré dostupné evidenci. Aby bylo vidět, že je tomu opravdu tak, je potřeba podívat se na samotný postup interpretace a především na povahu evidence, která je terénnímu interpretovi dostupná.

2.2 Evidence a prostor za ní

Pro Davidsona existují tři typy empirických znalostí: zkušenost první osoby, znalost okolního světa, zkušenosti o druhých. Všechny tři jsou pro radikální interpretaci stejně důležité. Jakým způsobem dojdeme od pozorování těchto tří aspektů reality k interpretativní teorii pravdy pro mluvčího? Jak jsem zmínil už výše, postup se dá charakterizovat jako obrácení Tarského. Zatímco Tarski předpokládal totožnost významu,

aby definoval pravdu, my budeme muset předpokládat pravdu, abychom zkonstruovali teorii významu. Přes zdánlivou trivialitu T-vět je potřeba mít na paměti fakt, že v radikální interpretaci nejsou T-věty pravdivé syntakticky. Zde právě vězí klíč, kterým lze prolomit dualitu významu a přesvědčení.

Davidsonův postup předpokládá chápání primitivního pojmu pravdy. Principiální evidence, kterou máme, je právě postoj mluvčího k promluvě co do otázky pravdy a nepravdy. V první fázi nám nezbyvá než zaznamenávat věty, které mluvčí považuje za pravdivé, vzhledem k okolnostem jejich pronesení. Co ale k větám přiřadíme v naší „překladové příručce“? Nezbyvá nám než odhadovat přesvědčení mluvčího vyjadřované za určitých okolností právě na základě toho, co je v těch okolnostech (předměty a události) důležité pro nás. Konkrétně například:

(T) „Es regnet“ vysloveno na místě x v čase t je pravdivé-v-němčině tehdy a jen tehdy, když prší poblíž x v čase t

(E) Kurt patří do německé jazykové komunity a Kurt považuje za pravdivé „Es Regnet“ v sobotu v poledne a v sobotu v poledne poblíž Kurta prší³¹

Davidsonovo tvrzení je nyní to, že musíme chápat (E) jako evidenci pro (T). Samozřejmě se nejedná o konkluzivní evidenci, ale s dostatečnou bází budeme schopni utvořit teorii, která bude dobře pasovat (viz níže).

T-věty tohoto typu představují jediný kontakt teorie s empirií. Abychom však rozuměli jazyku v jeho potenciální nekonečnosti, budeme muset utvořit něco podobného jako Quinovy analytické hypotézy. U Davidsona mají podobu právě toho, co dělal Tarski pro formální jazyky a čeho pak Davidson využil ve své formální sémantice. Ve stati *Reality Without Reference* tak zavádí distinkci mezi vysvětlením teorie a vysvětlením uvnitř teorie:

a) Vysvětlení teorie – primitivní pojem pravdy, uzavřené sentence, vazba na lidské cíle a činnosti

b) Vysvětlení uvnitř teorie – podobné jako analytické hypotézy, tvoříme schéma T.

Je to až ve tvorbě b) kdy se do teorie dostávají slova, významy, reference, splňování, termy, predikáty, logické spojky a kvantifikátory (Davidson používá analogii s fyzikou –

31 Davidson, D. *ITI* str. 135

postulace mikrostruktury, která vysvětluje makrostrukturu; ověřuje se ovšem na úrovni makrostruktury). Nic zde nemá přímé spojení s evidencí, teorie nedává empirický obsah spojení jmen a predikátů s objekty. Je to ovšem až druhá teorie, která nám dovoluje interpretovat nové věty a dosud nezaslechnuté věty tvořit. Ty pak můžeme znovu konfrontovat s evidencí a teorii dále upravovat. Je dobré si uvědomit, že v našem jazyce se vždy už pohybujeme na úrovni b), a proto nám také může být skryta důležitost a prvotnost vazby holofrasticky chápaných vět na zkušenost. Davidson podotýká, že nalézt vztah mezi povrchovou gramatickou strukturou a sémantickými vzorci jazyka může být velice obtížné. Je zde zapotřebí tvůrčí práce interpreta/lingvisty – a nikoho v této souvislosti nepřekvapí, že není jediný způsob, jak takové dílo vykonat.

2.3 Princip vstřícnosti

Obě zmiňované části teorie – tj. věty a slova – podléhají holistickému omezení: „Frege řekl, že slovo má význam jen v kontextu věty; stejným dechem mohl dodat, že jen v kontextu jazyka má význam věta.“³² Na úrovni T-vět je samozřejmě třeba konfrontovat je s evidencí jako celek. Není například možné přeložit nějakou větu formy $p \ \& \ q$ a při styku s mluvčím, který tuto větu neochvějně prosazuje, zjistit, že se stejnou vervou odmítá p .³³ Tvorba vnitřní teorie je holistická triviálně – významy jednotlivých segmentů získáváme abstrakcí z rolí, které hrají v celku vět. Davidson kvůli některým nedorozuměním zdůrazňuje, že holismus neplyne z epistemického omezení radikálního interpreta, ale naopak sám udává interpretovi určité omezení. To se projevuje v tom, že stejně jako pro pochopení jakékoli holistické struktury, je i u jazyka třeba prolomit „hermeneutický kruh“. Quine se s tímto problémem vyrovnal mimo jiné oddělením pozorovacích vět, které byly v jeho očích relativně nezávislé a které bylo možné přímo propojit s pozorovanou zkušeností. Tuto distinkci Davidson především z epistemologických důvodů odmítá.

Při určování významů promluv a přesvědčení mluvčího si teoreticky můžeme navymýšlet co chceme. Koherentních teorií bude obrovské množství, pokud se ovšem bez nějaké rozumné metodologie dostaneme k vybudování celku základních vět. Jak už bylo řečeno výše, v jednoduchých případech nám nezbyvá, než považovat promluvy za

32 Davidson, D. *ITI* str. 22; Davidson později dodává, že zde byl příliš neukázněný. Význam věty nezávisí na významu *všech* ostatních vět. Viz Davidson, D. *Radical Interpretation Interpreted*

33 *Strictu sensu* se jedná již o logický aparát. Nedomnívám se, že by to byl problém – Davidson sám takový příklad využívá. Quine měl za to, že logické spojky tohoto typu lze přeložit bez tvorby analytických hypotéz.

vztahující se k důležitým okolním předmětům a událostem. Quine se v souvislosti s radikálním překladem zmiňuje o tzv. principu vstřícnosti (*principle of charity*). Je to metodologické omezení překladu, které říká, že vyloženě rozporná tvrzení mluvčího poukazují spíše na chybu v překladu, než na jeho pošetilost.³⁴ Jestliže přeložíme domorodcovu větu jako instanci p a $\neg p$, něco je v překladu špatně. Davidson tento princip zobecňuje a na rozdíl od Quina ho, jak sám říká, uplatňuje celoplošně. Nejen že musíme vložit do promluv mluvčího své standardy logiky, ale musíme do jeho promluv vkládat celý svůj obraz světa, nebo lépe – naše vlastní standardy pravdy.

Princip vstřícnosti nám umožňuje vsunout klín do duality přesvědčení a významu tím, že ukládá závažná omezení pro vzorce přesvědčení, jaké můžeme mluvčímu připisovat. Z alternativních interpretací musíme volit tu, která učiní největší množství vět mluvčího pravdivé (podle interpretových standardů!). Nejedná se o žádnou blahosklonnost, není to volba, ale podmínka úspěšné interpretace. Pokud bychom mluvčího interpretovali jako pomýleného ve většině přesvědčení o jeho prostředí, okamžitě by to poukazovalo na chybnost naší interpretace. Jinými slovy s poukazem přímo k teorii T – volíme pro věty takové pravdivostní podmínky, které učiní největší množství přesvědčení mluvčího pravdivé. Davidson princip vstřícnosti dělí na dvě části, které jsem zde popisoval víceméně sloučeně: princip koherence a princip korespondence. Princip koherence mluvčímu připisuje standardy logiky, princip korespondence nás zavazuje k tomu, abychom mluvčího považovali za reagujícího na relevantní aspekty světa.³⁵

Domnívám se, že minimálně první část principu vstřícnosti (ale nepochybně se to týká i druhé) formuluje Davidson silněji z pohledu celé teorie přesvědčení. Předchozí slabší formulace byla spíše principem pro jemné rozlišování interpretací: pravdě věrnější interpretace pravděpodobně poskytuje lepší porozumění mluvčímu. Brání však něco tomu, abychom udělali záměrně horší interpretaci? Ať už záměrné či nezáměrné připsání omylu v důsledku alternativní interpretace může být odůvodněno, do určité míry, oproti principu vstřícnosti bez újmy na komunikaci. Samozřejmě – lepší interpretace sama sebe odůvodňuje více, než interpretace horší, ale stěží lze v tomto smyslu mluvit o podmínce *sine qua non*. Silnější vyjádření principu vstřícnosti už ovšem takovou podmínkou je; nemožnost jeho porušení je opravdu principiální a uvedení této verze chápu jako

34 Quine, W.V. *WO* str. 59

35 Princip korespondence jsem zde víceméně stipuloval. Proč bychom nemohli vytvořit teorii, která by mluvčímu dala naprosto bizarní pravdivostní podmínky? Důkladnější argument je předložen v souvislosti s Davidsonovou argumentací proti globálního skepticizmu.

transcendentální dedukci. Tento argument spočívá v analýze povahy přesvědčení a principu jejich individuace; jedná se o variaci na nemožnost distinkce mezi tím, o čem mluvíme, a tím, co o tom říkáme. Představme si, že bychom mohli vzít všechna přesvědčení mluvčího a utvořit z nich seznam. Každé položce na seznamu poté přiřadíme pravdivostní hodnotu „nepravda“. Jedno z takových přesvědčení může být, že subjekt zahlédl v čase *t* na místě *x* kočku. Z hypotézy je toto přesvědčení nepravdivé – ale stejně nepravdivá jsou všechna jeho přesvědčení o kočkách a všechna přesvědčení o konceptech v přesvědčeních identifikujících kočky. Co pak ale znamená původní přesvědčení, že zahlédl kočku? Na to nelze odpovědět jinak, než proslulou frází Wolfganga Pauliho „not even wrong“. Davidsonovými vlastními slovy:

Není žádný přesně stanovený seznam věcí, o kterých musí být někdo s konceptem stromu přesvědčen, ale bez mnoha obecných přesvědčení není důvod identifikovat přesvědčení jako přesvědčení o stromu, neřku-li o dubu. [...] Přesvědčení identifikujeme, rozlišujeme mezi nimi a popisujeme o čem jsou jedině tehdy, pokud je můžeme lokalizovat v husté síti souvisejících přesvědčení. [...] Myšlenky mají, podobně jako propozice, logické vztahy. Jelikož není možné oddělit identitu myšlenky od jejího místa v logické síti jiných myšlenek, není možné ji v této síti přesunout bez toho, aby se stala odlišnou myšlenkou. Radikální nekoherence přesvědčení je proto nemožná³⁶

Protože jsou přesvědčení individuována a identifikována jejich vztahy s ostatními přesvědčeními, musíme mít velké množství přesvědčení, abychom vůbec nějaká měli. Přesvědčení se navzájem podpírají a dávají si jedno druhému obsah. Taktéž mají vzájemné logické vztahy. Pokud tedy něčí přesvědčení nejsou víceméně konzistentní, nelze identifikovat jejich obsah. Podmínkou pro to, abychom měli přesvědčení, je tedy určitý stupeň racionality a konzistence.³⁷

Vidět příliš mnoho rozporů na straně druhých znamená jednoduše podrýt naši

36 Davidson, Donald. *Subjective, Intersubjective, Objective*. (=SIO) Oxford: Clarendon, 2001. Print. str. 98-99

37 Davidson, D. *Ibid.* str. 124

schopnost rozumět tomu, v čem jejich rozpory spočívají.³⁸

Máme zde tedy představu sítě přesvědčení, která na sobě vzájemně spočívají. Každé přesvědčení má pod sebou pyramidovou strukturu jiných přesvědčení, která mu dávají obsah, a jedině na jejím vrcholku může být smysluplně položena otázka o pravdě a nepravdě. Jak Davidson píše jinde, „čím více věcí někdo ví správně, tím ostřejší jsou jeho omyly“. Závěr dedukce je tento: zjišťujeme, že bez rozsáhlé aplikace principu vstřícnosti se náš původní projekt identifikace a hodnocení přesvědčení mluvčího rozplynul v to, že nejsme schopni připsat jeho promluvám žádný obsah. Podmínkou možnosti položení otázky po pravdě nějakého přesvědčení je původní aplikace principu vstřícnosti pro zjištění obsahu tohoto přesvědčení.

2.4 Význam a neurčitost

Davidson od Quina zdědil s drobnými výhradami všechny typy neurčitostí. Podobně jako u radikálního překladu, ani u radikální interpretace nelze očekávat, že postup přinese unikátní výsledek. V případě interpretace je však neurčitost menší, neboť Davidson aplikuje celoplošně princip vstřícnosti a navíc ukládá intepretovanému jazyku trochu více z naší logiky (kvantifikační struktura potřebná pro konvenci T), než tomu bylo u Quina. K neurčitosti překladu Davidson říká: „Neurčitost významu či překladu nepředstavuje selhání v zachycování podstatných distinkcí; poukazuje na skutečnost, že některé zdánlivé distinkce nejsou podstatné. Jestliže zde zůstává neurčitost, je to proto, že s ohledem na celek evidence zůstávají otevřené alternativní způsoby popsání faktů.“³⁹

Co se týká vnitřní neurčitosti, už z povahy projektu rozkládání evidence a tvorby schématu T je zjevné, že zde nepůjde o unikátní projekt. Jak už jsem zmínil, segmentace uvnitř teorie nemá žádnou empirickou oporu mimo té, která se projeví na úrovni celých T-vět. Na rozdíl od Quina však Davidson této neurčitosti přičítá slabší důsledky.⁴⁰ Částečně také proto, že odmítá Quinův význam jako proximální stimulus, za kterým je představa amorfní smyslové zkušenosti před našima očima, která se poté člení ontologií, třebaže

38 Davidson, D. *ITI* str. 153

39 Davidson, D. *ITI* str. 154

40 Viz Davidson, D. „The Inscrutability of Reference“ in *ITI*; Davidson nesouhlasí především s některými Quinovými tezemi z *Ontological Relativity*. „[tento článek] varuje před chápáním neproniknutelnosti jako důvodu pro pokus nějak relativizovat referenci a ontologii singulárních termínů a predikátů. Jelikož nic nemůže odhalit, jak byla slova mluvčího spojena s objekty, není co relativizovat; a jelikož tím interpretace není dotčena, není ani důvod relativizovat.“

relativizovanou. Zmíněná unarita interpretace poukazuje mimo jiné na fakt, že už vždy ontologii máme:

Nedokázali bychom dát smysl jazyku, který by dovedl mluvit o neoddělených částech králíka, ale ne o králících. Stejně tak bychom nedokázali porozumět lidem, kteří by mluvili jen o číslech. Neurčitost reference může vést přinejhorším k podivnému přiřazení předmětů jednotlivým slovům; nemůže však ovlivnit celkovou ontologii, ke které shledáváme jazyk zavázán. A protože přijatelná přiřazení jsou právě ta, která vyhovují celkové evidenci pro interpretaci jazyka, není ve skutečnosti žádný důvod nazývat je podivnými.⁴¹

Davidson neurčitost na několika místech přirovnává k různým systémům měření teploty nebo váhy. Nikdo nezpochybňuje objektivitu takového měření kvůli tomu, že lze teplotu měřit ve stupních Celsia, nebo Fahrenheita. Jakákoli stupnice zachycuje, co je v takovém měření invariantní – zachycuje tedy určitou strukturu. Sám Quine řekl: „uchovejte strukturu a uchováte vše“. Davidson v návaznosti opravdu ztotožňuje význam s tím, co je invariantní mezi různými přijatelnými teoriemi pravdy: „Význam (interpretace) věty je dán určením její sémantické lokace ve vzorci vět, které tvoří jazyk. Rozdílné teorie pravdy mohou větě přiřadit rozdílné pravdivostní podmínky (to je sémantická obdoba Quinovy neurčitosti překladu), zatímco zůstanou v (postačující) shodě ohledně rolí, které věty v jazyce hrají.“⁴² V rámci stejné analogie lze poukázat na zcestné přiřazování entit významu; stejně jako u váhy či teploty nic takového nepotřebujeme. Podobně je pro Davidsona přesvědčení spíše vlastnost, kterou mluvčí vykazuje, nebo snad určité měřítko, pomocí kterého zaznamenáváme projevy jeho chování (včetně myšlení, cítění, chtění atd.). Co se týká důkazu, nahlédnout, že je v těchto strukturách něco opravdu takto invariantní by vyžadovalo představit si potenciálně nekonečnou holistickou strukturu s komplexností přirozeného jazyka. Bylo by však pravděpodobně možné odvodit takový důkaz z postupu radikální interpretace důkladnějším popisem a analýzou toho, jakým způsobem se evidence v teorii pravdy rozmisťuje, a to především v situacích se společnými předměty a okolnostmi.

Je zde třeba taktéž poukázat na jeden rozdíl mezi měřením teploty a významem, který bude hrát poměrně důležitou roli pro objektivitu. Zatímco u měření čísla se můžeme

41 Davidson, Donald. *Truth, Language, and History*. (=TLH) Oxford: Clarendon, 2005. Print. str. 40

42 Davidson, D. *ITI* str. 225

dohodnout na vlastnostech, které nás na číslech a soustavě měření zajímají, u promluv se nemůžeme dohodnout předem na interpretaci, neboť to už samotnou interpretaci předpokládá: „Nedává smysl žádat běžný standard interpretace, neboť interpretace poskytuje jediný standard, který máme. Neměli bychom zoufat nad tím, že nedokážeme předložit standard, kterým máme posuzovat standard, test, který by zjistil, zda je standardní metrová tyč opravdu metr dlouhá.“⁴³

S přihlédnutím k pozdější Davidsonově filosofii, za jejíž neostrý počátek považuji článek „*A Nice Derangement of Epitaphs*“, se mi jeví jako vhodnější analogie s cenou – místo stupňů Celsia pak máme Koruny.⁴⁴ To dovoluje zachovat strukturální aspekt spolu s určitou neostrotí a dynamičností. Cena totiž není něco, co je inherentně ve věcech a co bychom se snažili zkoumáním zpřesnit, ale je to neustále se měnící vlastnost věcí, která se utváří intersubjektivně a závisí na měrné soustavě. Neurčitost pak, podobně jako u významu, nespočívá v nějakém omezení našich schopností, ale v tom, že se obsah ceny vyčerpává naším zacházením s ní, například směňováním.

Rád bych zde udělal menší odbočku, neboť stejný příklad pozoruhodně používá pro charakterizaci hodnoty v systému o více než půl století dříve Ferdinand de Saussure:

Vždycky jsou [hodnoty] utvářeny:

- (1) z *nepodobné* věci, kterou lze *zaměnit* za tu, jejíž hodnotu určujeme;
- (2) z *podobných* věcí, které lze *srovnat* s tou, o jejíž hodnotu jde.

Tyto dva faktory jsou pro existenci hodnoty nutné. Takže ke stanovení toho, jakou hodnotu má pětifranková mince, //je třeba vědět: (1) že ji lze vyměnit za určité množství jiné věci, například chleba; (2) že ji lze srovnat s podobnou hodnotou téhož systému, například s jedním frankem, nebo s mincí jiného systému (dolarem apod.). Stejně lze i slovo zaměnit za cosi nepodobného: za ideu. Navíc je lze srovnávat s něčím, co má stejnou povahu: s jiným slovem. Jeho hodnotu tedy ještě neurčíme tím, že se omezíme na prohlášení, že je lze zaměnit za ten a ten pojem, tj. že má ten a ten význam. Je třeba je také srovnat s podobnými hodnotami, s jinými slovy, která stojí k

43 Davidson, D. *SIO* str. 84; zde se okamžitě nabízí srovnání s Wittgensteinem, který příklad s metrovým standardem používá v §50. Metrová tyč je zde však použita v poukazu na speciální roli, kterou hraje v naší jazykové hře měření v metrech. Potřeba interpretace každé interpretace je pak samozřejmě vložena v pasážích o řízení se pravidlem. Domnívám se, že toto srovnání může být zavádějící. Davidsonova první interpretace nemá povahu „slepého“ řízení se pravidlem a ani nevyžaduje zavedenou praxi či instituci. Davidson ostatně Kripkensteinovské řešení „skeptického paradoxu“ odmítá. Stejně tak se explicitně vyhýbá používání termínů jako je „jazyková hra“.

44 cf. Peregrin, J. *Význam a Struktura*. str. 164-165; původní analogie pochází od Daniela Dennetta.

němu v protikladu. Jeho obsah je skutečně určen až souběhem toho všeho, co existuje vně něj. Jelikož je součástí systému, je obdařeno nejen významem, ale také a především hodnotou, a to už je něco jiného.⁴⁵

Saussure používá tuto metaforu pro slova a jejich hodnotu; pojem významu užívá vzhledem ke svému pojetí znaku poněkud odlišně. Rozšíříme-li tento obrázek na věty, mám dojem, že dostaneme něco velmi podobného tomu, co říká o významu Davidson. Podobné věci (=věty) budou určovat sémantickou lokaci, řadit větu na místo ve struktuře, zatímco nepodobná věc je tím, co význam zachycuje. Quine a Davidson se strukturalismem sdílejí některé základní názory a je zajímavé je v tomto ohledu porovnávat. Minimálně Davidsonovi by však byla idea jazyka jako pevného systému (jakkoli synchronně) určeného opozicemi vzdálená.⁴⁶

45 Saussure, Ferdinand De. *Kurs Obecné Lingvistiky*. Přel. František Čermák. Praha: Academia, 2007. Print. str. 143

46 Dynamičtější recepci strukturalismu – a v tomto ohledu bližší Davidsonovi – nabídl Paul Ricoeur v článku *Struktura, slovo, událost*

Pravda

3.1 Trivialita faktu a faktičnost netriviality

Pravda je v Davidsonově filosofii bez sebemenších pochyb klíčový pojem. Viděli jsme, že na pojmu pravdy založil svoji teorii významu, a dále se ukáže, že na pravdě toho závisí ještě mnohem více. Neuspokojivost předchozích pokusů definovat pravdu vedla Davidsona k zaujetí velice originálního postoje, který bych charakterizoval parafrází Kafkova aforismu: V boji mezi Tebou a pojmem pravdy dělej sekundanta pravdě. Pravda je pro Davidsona nejzákladnější a nedefinovatelný primitivní pojem. Konvence T ukazuje doménu aplikace pravdy relativně k jazyku a je na ní vidět diskvotační (*disquotational*) povaha predikátu pravdy. Nejprve se stručně podívejme na Davidsonovy námitky proti jiným teoriím.

Tarského teorie T se mimo svůj formální význam stala i zbraní ve filosofických sporech ohledně povahy pravdy. Lze ji totiž interpretovat minimálně dvěma odlišnými způsoby. Jedním z nich je chápat ji jako potvrzení korespondenční teorie. Na levé straně totiž stojí jméno věty (jakožto jazykový fenomén), kterému se přisuzuje pravda podle toho, jak se to má s tím, co označuje věta na druhé straně (tedy propozice odpovídající faktu). Tak je vlastně řečeno, že pravdivost věty závisí na faktu, který vyjadřuje, tj. pokud s ním „koresponduje“, je pravdivá. Davidson takovou teorii pravdy samozřejmě odmítá, neboť nevidí smysluplnost vytváření jakýchkoliv entit korespondujících větám. Že je každá taková teorie ve skutečnosti prázdná podle něj dokazuje tzv. „prakový argument“, pomocí kterého lze s celkem nekontroverzními předpoklady ukázat, že se jakékoli přiřazení faktů větám redukuje na jeden velký fakt, který odpovídá všem pravdivým větám – Ten Fakt. Vysvětlující potenciál korespondenční teorie se pak redukuje na to, že věty jsou pravdivé, protože jsou pravdivé.

Druhá interpretace Tarského teorie si všímá skutečnosti, že T-věty vlastně predikát pravdy odstraňují. Je tedy v jazyce nadbytečný v tom smyslu, že nepřidává k větě žádný obsah, který by nemělo už samotné tvrzení věty. Z toho se dá přistoupit dále k názoru, že byla hodnota pravdy, jako nějakým způsobem zajímavého a vysvětlujícího konceptu zveličena (*inflated*). Odtud s redundancí a deflací stejnojmenné teorie pravdy. Davidson však vidí v tomto způsobu usuzování chybu – z toho, co Tarského teorie ukazuje, nelze odvodit, že by pravda byla pojem triviální nebo snad nadbytečný. Jak už jsme řekli, sama

teorie T naopak preanalytické pochopení pojmu pravdy předpokládá. Stejně tak se v souvislosti s teorií významu ukázalo, že struktura klíčová pro obsah našich vět je právě sémantická struktura pravdivosti. Její spojení s okolním objektivním světem se pokusím popsat níže.

Je potřeba se zmínit ještě o jednom pohledu na pravdu, který už však s Tarského teorií nesouvisí. Jedná se o ten typ teorií, které lze shrnout pod pojem pragmatické teorie pravdy. Vezměme tu instanci pragmatismu, která chápe pravdivost jako redukovatelnou na užitečnost pro naše cíle. Z předchozího je jasné, že Davidson tuto teorii odmítá – pravda je pro něj, ještě jednou, nedefinovatelný a na nic jiného neredukovatelný pojem. Zde už je ale potřeba uvést Davidsonovy argumenty pro toto výsadní postavení pravdy, které později dovoluje *en bloc* smést ze stolu redukcionistické teorie pravdy. V tomto ohledu také zařazuje pragmatismus na velice zajímavé místo – podívejme se, proč se dá se špetkou jízlivosti říci, že pragmatisty jsme do té doby, než začneme myslet.

3.2 Zrození myšlenky

Charakterizovat přesněji Davidsonovo pojetí je poněkud obtížné. Na pravdu se totiž podle něj nedá ukázat přímo. Je nemožné někomu vysvětlit, co je pravda, protože pokud tento koncept nemá, nedá se o něm říci, že myslí nebo že používá jazyk. To se ukazuje na Davidsonově popisu učení se jazyka. Dítě zprvu zjistí, že vydávání zvuku má nějaké následky. Takhle je schopno pokračovat přes mnohé elementární věty jako „jíst“, „červená“, „máma“ atd. V této fázi ovšem nemůžeme říci, že dítě mluví nebo myslí – prostě se jen chová. Není zde ani místo pro omyl – to, že řekne „červená“, když se chce najíst, se odrazí v tom, že není docíleno kýženého efektu. Podmiňování a uvykání si se tak stává komplexnějším. V této fázi je právě pragmatistou; „pravda“ je totožná s úspěchem či užitečností. Existuje však neostrá hranice, za kterou si dítě začne uvědomovat prostor pro chybu, neboli rozpozná rozdíl mezi přesvědčením a pravdou a začíná myslet:

Je obtížné přecenit velikost kroku od vrozené, či naučené dispozice reagovat na podněty určitého druhu, k užívání pojmu s uvědoměním si možnosti omylu. Je to krok od reagování na proximální podněty k myšlenkám o vzdálených předmětech a událostech, krok od pouhé navyknuté reakce k tomu, co Wittgenstein nazval „řízení se pravidlem“. Zde se teprve objevuje koncept

pravdy, neboť nedává smysl říci, že dispozice je mylná – nelze se mýlit v jednání v souladu s dispozicí, ale můžeme chybovat v řízení se pravidlem.⁴⁷

Pravda je tedy základní pojem slovníku, který užíváme, když popisujeme racionální bytosti. Jedná se o slovník interpretace a kromě pravdy v něm nalezneme širokou škálu jiných specificky lidských relací. S pravdou a teprve s pravdou přichází přesvědčení a v krátkém sledu ostatní propoziční postoje, například přání, chtění, obavy, naděje atd. K pravdě se pak tyto určitým způsobem vztahují. Přát si něco je přát si, aby něco byla pravda. Jinými slovy – viděli jsme, že pravda velice úzce souvisí s významem: „Je jasné, že pokud někdo ví, za jakých podmínek je věta pravdivá, pak jí rozumí, a pokud má věta pravdivostní hodnotu (pravda, nepravda nebo snad ani jedno), pak kdo neví za jakých podmínek je pravdivá, větě nerozumí.“⁴⁸ Proto je pak pravda úplně nejzákladnějším pojmem – většina našich promluv se sice nějak explicitně nezaobírá pravdou, ale je to znovu právě struktura vět, které považujeme za pravdivé, co dává našim větám obsah a význam. Lidské řeči je esenciální to, co Davidson v této souvislosti pojmenoval autonomie významu. Věty naplněné obsahem můžeme používat k mnoha různým účelům, ať už jazykovým či mimojazykovým.

Podle Davidsona nám pak ale chybí slovník pro mnohé případy. Nebo spíše používáme interpretativní slovník metaforicky pro některé situace, které podmínky racionality nespĺňují. Právě mluvení o dětech před „velkým krokem“ či o zvířatech svádí k tomu, připisovat jim propoziční postoje. Tak říkáme, že „dítě si přeje spát“, nebo „pes ví, že je jeho pán doma“. Je to však nekorektní použití interpretačního slovníku, neboť tyto malé děti a zvířata nemají přesvědčení, nemají koncept pravdy, a tudíž nelze jejich postoje nijak individuovat. Interpretační slovník ostatně občas používáme i pro neživé věci, třeba „ten počítač mě snad chce naštvat“. Existuje jednoduché vysvětlení, proč adekvátní slovníky nemáme – nedisponujeme patřičnými informacemi o tom, co se uvnitř malých dětí a zvířat děje, abychom mohli zachytit v jazyce nějaké důležité difference, nebo pro nás tyto difference nehrají dostatečně důležitou roli.

3.3 Jak moc se lze mýlit?

Doposud jsem mluvil o okolním světě jen okrajově – ve zmínkách o předmětech a

47 Davidson, D. *TLH* str. 14

48 Davidson, D. *TLH* str. 13

událostech, které interpretaci doprovázejí. Nyní je však třeba tuto okrajovou část rozšířit, aby bylo vidět, co přesně dává našim větám obsah – lokace ve struktuře pravdivých vět je totiž prázdná, pokud některé věty nejsou zakotveny ve světě. Davidson říká, že pravdivost promluvy závisí jen na dvou věcech: na tom, co naše věty znamenají, a na tom, jak se to má se světem. Klíčovým zdrojem je zde článek „*A Coherence Theory of Truth and Knowledge*“, o kterém Davidson říká: „Žádný svůj článek bych nepřepsal raději než tento. [...] V podstatě jsem ho však přepisoval od té doby, kdy byl napsán.“⁴⁹ Domnívám se, že zde lze nalézt syntézu velkého množství Davidsonových myšlenek, která vede k určitému přehodnocení epistemologie a vztahu jazyka a světa. Poněkud překvapivým závěrem je tvrzení, že se nikdo nemýlí v drtivé většině svých přesvědčení, a to takovým způsobem, že jsou zároveň pravdivá o jeho prostředí – globální skepticismus pak není smysluplná pozice.

Nejprve však drobná poznámka k některým pojmům. Koherenční teorie nemá vlastně tak docela znamenat koherenční teorii – Davidson v článku zastává názor, že nic nemůže odůvodnit přesvědčení kromě dalších přesvědčení, což je názor typický pro koherentismus. Od koherenčních teorií se však Davidsonův názor v důležitých ohledech vzdaluje (konzistence nestačí pro pravdu). To je vlastně dáno už sloganem tohoto článku: „koherence plodí korespondenci“. Korespondencí se zde opět nemíní korespondence jako konfrontace, ale jen intuice, která za korespondencí stojí; tedy že pravda závisí mimo jiné na tom, jak se to má se světem (druhý slogan je korespondence bez konfrontace).

Klíčovou úlohu pro uvedení toho, co jsem zde předeslal, má opět radikální interpretace: „metodologie interpretace není v tomto ohledu nic jiného než epistemologie viděná v zrcadle významu.“⁵⁰ Jaká evidence byla dostupná radikálnímu interpretovi? Chování mluvčího v čele s promluvami a okolnosti jejich pronesení. To jsou skutečnosti, na kterých *de facto* závisí význam:

Co věta znamená, závisí částečně na vnějších okolnostech, které jí dodávají určitý stupeň přesvědčivosti; a částečně na gramatických či logických vztazích, ve kterých je věta k ostatním větám, které jsou s určitým stupněm přesvědčení považovány za pravdivé. Jelikož se tyto vztahy vyjevují právě v přesvědčeních, je jednoduše vidět, jak význam závisí na přesvědčení. Přesvědčení však stejně

49 Davidson, D. *SIO* str. xv-xvi

50 Davidson, D. *ITI* str. 169; citace je z částečně odlišného kontextu, domnívám se však, že její aplikace je zde naprosto namístě.

tak závisí na významu, neboť jediný přístup, který máme k jemné struktuře a individuaci přesvědčení, je skrze věty, které mluvčí a interpreti mluvčích užívají k vyjádření a popisu přesvědčení.⁵¹

To je již zmíněná dualita významu a přesvědčení, která činila terénnímu lingvistovi problém na začátku jeho projektu radikální interpretace. V této souvislosti z ní však můžeme vyvodit další důležité důsledky.

Je zde ovšem zapotřebí vložit další důležitou ingredienci – epistemologickou diferenci mezi příčinou a důvodem. Velké množství filosofů v dějinách epistemologie mělo pocit, či snad lépe – připadalo jim samozřejmé, že odůvodnění našeho poznání je třeba nějakým způsobem vysledovat k bezprostřední smyslové zkušenosti. Mezi svět a mysl se tak vkládaly různé zprostředkující články, které měly překonat toto rozhraní. Ať už však byla jejich povaha jakákoli, obecný problém byla tato skeptická námitka: proč bychom měli věřit, že nám reprezentují svět správně? Tyto pokusy tak byly z uvedených důvodů odsouzeny k zániku. Davidson dává vynikající příklad, který zviditelňuje problematičnost násilného spojování těchto dvou odlišných aspektů skutečnosti. Co odůvodňuje moje přesvědčení, že je přede mnou blikající zelené světlo? Empirista by neváhal odpovědět, že epistemologickou bází mého přesvědčení je to, že před sebou vnímám blikající zelené světlo. Ale je tomu opravdu tak? Uvažujme o případě, kdy bych vnímal blikající zelené světlo, ale byl přesvědčen, že ho nevnímám. Pořád by *vnímání odůvodňovalo* moje přesvědčení, že tam blikající zelené světlo je? Ve skutečnosti se ukazuje, že pravým *důvodem* pro moje přesvědčení, že je přede mnou ono světlo, je jen další přesvědčení – přesvědčení, že mám vjem blikajícího zeleného světla.⁵² Někaký vztah mezi vnímáním a přesvědčením samozřejmě je – není to však epistemický, či logický vztah, ale vztah *kauzální*. Blikající zelené světlo *zapříčiňuje* moje přesvědčení, že vnímám takové světlo, kteréžto přesvědčení je pak důvodem věřit, že ono světlo venku opravdu je.

Nyní zpět s tímto poznatkem k radikální interpretaci. Z předchozího odstavce by mělo být jasné, že to, co zakotvuje naše přesvědčení ve světě, je jejich kauzální spojení s událostmi a objekty. Víme, že v radikální interpretaci zaznamenáváme za jakých okolností mluvčí s větami souhlasí. Výše jsme s Davidsonem rozdělili princip vstřícnosti na princip koherence a princip korespondence. V transcendentální dedukci principu koherence se ukázalo, že představa masivního omylu jako seznamu přesvědčení s negativní pravdivostí

51 Davidson, D. *SIO* str. 147

52 Davidson, jak sám přiznává, vděčí za rozlišení kauzálního a logického řetězce Wilfridu Sellarsovi.

hodnotou nedává smysl. Ve skutečnosti nám ale chyběl reálný obsah pro tato přesvědčení. Se zapojením principu korespondence však odpadá i představa, že by měl mluvčí víceméně konzistentní přesvědčení, ale ta by byla celkově naprosto mylná o okolním světě:

Co stojí v cestě globálnímu skepticizmu ohledně smyslů je podle mě fakt, že musíme v nejjednodušších a metodologicky nejzákladnějších případech brát objekty přesvědčení za příčiny tohoto přesvědčení. A to, jak je my jako interpreti musíme brát, je tím, čím ve skutečnosti jsou. Komunikace začíná tam, kde se sbíhají příčiny: vaše promluva znamená totéž co moje tehdy, když je přesvědčení o její pravdivosti systematicky zapříčiňováno týmiž událostmi a předměty.⁵³

Jelikož kauzální spojení světa a souhlasu s nějakou větou částečně určuje obsah takové věty, není možné se radikálně mýlit o vnějším světě – alespoň ne z pohledu interpreta. Princip vstřícnosti, který je podmínkou toho, že rozumíme, co druzí říkají, tak zamezuje možnost rozsáhlého omylu na oba způsoby.

3.4 Pravda a poznání

Jako přechodné téma před otázkou objektivitě zde uvedu některé charakteristiky pravdy, jak ji vidí Davidson. Podle něj si můžeme základní rozdílné názory na pravdu rozdělit zhruba takto⁵⁴:

a) pravda je ne-epistemická, objektivní a transcendentní – pravda je zcela nezávislá na našich přesvědčeních, ta by mohla být taková jako teď a přece se zcela mýlit o povaze skutečnosti

b) pravda je epistemická, subjektivní a imanentní – pravda je nějakým způsobem závislá na našem poznání, na tom, co můžeme zjistit či formulovat

Davidson má však dojem, že správné chápání pravdy tuto distinkci mívá. Jeho pojetí pravdy není ani ne-epistemické v tom, že by všechny naše teorie mohly být mylné, ani epistemické v tom, že by pravda nějak závisela na našich schopnostech poznání. Jak jsme viděli, pravda je pevně propojená s přesvědčeními a významem: „To, co považujeme za pravdivé a čemu

53 Davidson, D. *SIO* str. 151

54 Davidson, D. „Epistemology and Truth“ in *SIO*; jistou paralelu lze nalézt v opozici realismus x intuicionismus

věříme, determinuje, co míníme, a tak nepřímou také to, kdy jsou naše věty pravdivé. To, že větě věříme ji nečiní pravdivou, ale zavádá k domněnce, že tomu tak je.⁵⁵ Pravda je jednoduchý sémantický pojem, na který si klade nárok každé přesvědčení v takové míře, v jaké je podporováno množstvím jiných přesvědčení. Přesvědčení je tak něco, co je ze své povahy většinou pravdivé, a to ještě jednou proto, že jeho obsah, o jehož pravdivosti je řeč, je částečně dán lokací v celku vět a okolnostmi, za nichž různá přesvědčení máme za pravdivá. Omyl pak nemůže být nějaká fundamentální chyba v našem chápání světa, ale opravdu jen omyl, tedy zmýlení se.

Mnohé slepé uličky v pokusech definovat pravdu vycházejí z chybné domněnky, že pravda je něco, o co bychom měli usilovat nebo co bychom měli hledat. Podle Davidsona pravda není žádný cíl ani hodnota. Přirovnáme-li poznání k soutěži, pravda není to, co získáme v průběhu, nebo cena, kterou můžeme vyhrát, ale spíše v jednom ohledu přihláška do takové soutěže (tím, že pravda je potřeba pro myšlení), v jiném zase tabulka, kterou měříme jak si kdo vede (neboť teorie pravdy zachycuje to, co vlastně mluvčí míní). Pravda ani není vidět jako cíl a i kdybychom jí dosáhli, tak to vědět nebudeme:

Platón měl zajisté pravdu, když v *Theaitétovi* podotkl: pravdy nepřicházejí se „znamením“, jako je datum v rohu fotografie, které by je odlišilo od omylů. To nejlepší, co můžeme udělat, je testovat, experimentovat, porovnávat a zachovat si otevřenou mysl. Ale ať už tak budeme my a budoucí generace činit jakkoli dlouho a dobře, naše přesvědčení si vždy ponese možnost omylu. Víme mnoho věcí a mnoho se jich naučíme; ale nebudeme vědět nikdy jistě, které z věcí, jimž věříme, jsou pravdivé.⁵⁶

Poznání či vědění, které je v názvu článku vedle pravdy, se vyčerpává definicí vědění jako pravdivého opodstatněného přesvědčení. Jelikož Davidson ukazuje, že každé přesvědčení je do určitého stupně odůvodněné a pravdivé, máme tím i „koherenční“ teorii poznání. Samozřejmě – v takovém vymezení je pro poznání v užším slova smyslu potřeba jiné kritérium (otázky ohledně vědecké metody, toho, co stojí za to zkoumat, co je lepší zdůvodnění a co horší apod.). Tímto tématem už se však Davidson nezabývá.

55 Davidson, D. *SIO* str. 189-190

56 Davidson, D. *TLH* str. 6

Objektivita

4.1 Vševědoucí interpret

Viděli jsme, že se nikdo nemůže na plné čáře mýlit o povaze svého prostředí. Dosud však jen z pozice interpreta. Nabízí se námitka, proč by si nemohli interpret a interpretovaný rozumět na základě nějakého rozsáhlého sdíleného omylu o světě. Respektive – co zaručuje, že pravda, kterou připisujeme mluvčímu je pravda objektivní? Davidson zavádí až neuvěřitelně přímočarý myšlenkový pokus – objektivního, vševědoucího interpreta:

Proč by tomu nemohlo být tak, že si mluvčí a interpret navzájem rozumí na základě sdílených, ale chybných přesvědčení? To se může stát a také se to často stává. Ale nemůže to být pravidlem. Představme si totiž na moment interpreta, který ví vše o světě a o tom, co zapříčiňuje a co by zapříčinilo souhlas mluvčího s jakoukoli větou z jeho (potenciálně neomezeného) repertoáru. Používá stejné metody jako interpret omylný, shledá vševědoucí interpret, že mluvčí má ve velké míře pravdu a je z velké míry konzistentní. Samozřejmě podle svých vlastních standardů, ale neboť tyto jsou objektivně správné, omylný mluvčí má pravdu a je konzistentní podle objektivních standardů.⁵⁷

Davidson mohl těžko očekávat potlesk a pochvalu za to, jak snadno jsme získali objektivní pravdu. V první řadě je poněkud obtížné docenit, že objektivita našeho myšlení spočívá v tom, že když nás bude interpretovat někdo vševědoucí, tak mu díky principu vstřícnosti nezbude než uznat, že máme ve většině věcí pravdu. To ovšem svádí k poněkud nepřesnému pohledu na povahu interpretace – toto téma se pokusím probrat v další kapitole.

Domnívám se, že přímočařejší námitka by se – poněkud ironicky – dala formulovat s použitím Davidsonovy vlastní rétoriky: nic takového jako vševědoucí interpret v Davidsonově rozvrhu existovat nemůže, alespoň ne v tom smyslu, v jakém vševědoucnost většina filosofů chápala. Máme specifikovány oba aspekty interpretovy vševědoucnosti. Ví vše o světě a o příčinách souhlasu mluvčího s větami. Druhý typ jeho znalostí je, zdá se,

⁵⁷ Davidson, D. *SIO* str. 151

poměrně neproblematický – jedná se o idealizovanou evidenční bázi každého radikálního interpreta, která zajišťuje, že interpretace bude v tomto ohledu ideální. Naproti tomu, v jeho totální znalosti světa, která má zajišťovat právě objektivitu, spatřuji určitý problém. Není totiž vůbec jasné, co by taková znalost měla obnášet, obzvláště po tom, co jsme od Davidsona slyšeli o pravdě. Interpret nemůže znát seznam všech vět, které jsou pravdivé, protože věty jsou pravdivé jen v kontextu nějakého jazyka a světa. Žádné transcendentní, hotové pravdy, které by čekaly na objevení nejsou. Interpret nemůže vědět o sobě, že je objektivně vševědoucí o světě. Vůbec si nedokážeme představit, jaký typ jazyka by takový interpret (lépe snad komunita vševědoucích interpretů) měl – už od Quina je problematická distinkce mezi znalostí jazyka a znalostí našeho styku se světem obecně.⁵⁸ Dále bychom se mohli pokusit chápat vševědoucího interpreta jako někoho z naší jazykové komunity, jehož všechna přesvědčení by byla hypoteticky objektivně pravdivá. To by pak ale musel sdílet většinu našich teorií a spíše než že by byl objektivní by prostě nedělal omyly.

Jádro problému je myslím v určité kruhovosti popisu této záhadné entity. Objektivitu dostaneme, představíme-li si objektivního interpreta. Ale v čem objektivita spočívá? Dokud se toto nespecifikuje, vypadá tento myšlenkový experiment spíše jako hlavolam pro metafyzické realisty, kteří uznávají pohled „božího oka“ či jediný správný popis světa. Davidson v roce 1993 píše:

Odpověď, která se mi tehdy zamlouvala a která se mi stále zdá v zásadě správná, byla, že pokud si představíme vševědoucího a metodologicky nechybujícího interpreta, zjistíme, že musí interpretovat jakéhokoli mluvčího tak, že mu přisoudí z velké míry pravdivá přesvědčení. Pokud interpret, který má pravdivé znalosti světa a správně interpretuje, nutně shledá, že má mluvčí z velké míry pravdu, pak mluvčí opravdu musí mít z velké části pravdu.

Tento stručný argument – předvídatelně – nepřesvědčil všechny skeptiky a člověk s těmito pochybovači sympatizuje. Za prvé totiž není jasné, co všechno by měl „vševědoucí“ interpret vědět. Určitě ne vše, neboť pak by věděl, o čem je mluvčí přesvědčen bez toho, aby musel projít procesem interpretace, jejíž povaha má zaručit podstatnou míru shody mezi mluvčím a interpretem. [...]⁵⁹

58 Davidson, D. *TLH* str. 107

59 Davidson, D. *TLH* str. 44

O několik let později Davidson vyjádřil lítost nad zavedením tohoto příkladu kvůli tomu, že si s ním zbytečně zkomplikovat život. Mnoho kritiky se fixovalo právě na postulaci vševědoucnosti a objektivitu interpreta. Není divu – Davidson to takto napsal. Proč ale trvá na tom, že je tento příklad v podstatě správný a že se jedná o neporozumění a dezinterpretaci? Domnívám se, že klíč a správná interpretace spočívá v tom, nechápat experiment jako přímý důkaz objektivitu, jako spíše *reductio ad absurdum* radikální neobjektivitu. To je také důvod, proč vševědoucího interpreta (právě vševědoucnost byla opravdu nevhodně zvolené slovo) později nahrazuje pojem triangulace. Ta má tu výhodu, že může ukázat, jak to Davidson s objektivitou myslí konstruktivně a přímo.

4.2 Komunikace a socialita

Dosavadní pozice radikálního interpreta poněkud připomínala Kantovo ukládání zákonů. Subjekt našeho zkoumání se nemýlí, protože ho interpretujeme v souladu s našimi standardy. My mu ukládáme, co jeho slova znamenají, a my do jeho jazykového projevu distribuujeme predikát pravdy. Jak Davidson píše: „Je to výtvar interpretovy korektní interpretace promluv a postojů mluvčího, že v jeho myšlení a mluvení nalézáme vysoký stupeň pravdivosti a konzistence. Ale to je pravdivost a konzistence podle interpretových standardů.“⁶⁰ Zdá se, jako bychom vnímali vždy jen význam pro nás, zpracovaný „pojmových schémata“ našeho myšlení, zatímco význam o sobě, soukromé a ukryté vlastnictví první osoby, nám uniká. To je ovšem přesný opak toho, co se Davidson snaží říci. Význam a přesvědčení mají v sobě jen to, co se může informovaný interpret dozvědět. Význam není něco, co si každý schovává ve své mysli a může navždy zůstat nekomunikováno. Je však potřeba vzít tuto záležitost obecněji. Podle Davidsona je totiž podmínka myšlení interakce s ostatními lidmi; nebo ještě silněji – aby někdo mohl mít myšlenky, musí být interpretem řeči někoho jiného.

Nejprve se pokusím shrnout, co všechno je v sázce; jedná se totiž o širší teorii racionality, která spočívá v ostrém odmítnutí karteziánské epistemologie. Pravda, jak už bylo řečeno, je naprosto centrální pojem. S pravdou však dostaneme zároveň vše. Rozpoznání konceptu pravdy znamená vznik přesvědčení; mít přesvědčení totiž nutně znamená chápat, že může být chybné. Podle Davidsona však není možné mít pochopení toho, co je objektivní pravda, co je přesvědčení, pojem apod. bez toho, abychom byli

60 Davidson, D. *SIO* str. 150

součástí komunity mluvčích, neboli bez toho, abychom byli interpretováni a abychom interpretovali – „Co je soukromého na přesvědčení není to, že by bylo přístupné jen jediné osobě, ale že může být idiosynkratické“⁶¹ – jak se ukáže, teprve s komunikací lze mluvit o propozičním obsahu. Davidson tak odmítá určitý pohled na poznání, který klade bez dalšího první osobu jako východisko nebo se pokouší ostatní na pohled první osoby redukovat. Na počátku nemůže být zkoumání jednotlivcových idejí o světě, po kterém přijde křehká a troufalá naděje, že snad vypracoval přiměřený obrázek světa a toho, co si myslí ostatní lidé. Pro mnohé novověké filosofy bylo uznání druhých osob spíše plausibilním předpokladem – Malebranche zavedl dokonce samostatný druh poznání, aby do svého systému dostal další osoby.

V Davidsonově epistemologii intersubjektivita předchází subjektivitu. V krátkém popisu učení se jazyku jsme viděli, že dítě musí od prvotního podmíněného chování dojít k něčemu, co lze charakterizovat jako řízení se pravidlem. Prostor pro vznik něčeho takového je umožněn učitelovým kontaktem se žákem. Ale opravování jeho chování ještě není učení toho, že takové chování je nesprávné. Davidson nás vyzývá, abychom si uvědomili, že je možné prakticky jakkoli komplexní chování bez toho, aby zde bylo něco jako myšlení – prostě je takto naprogramováno. Zde se samozřejmě nabízí námitka, jako vystřižená z diskuzí o umělé inteligenci:

Někdo by mohl namítnout, že by stvoření mohlo mít myšlenku a přesto by nebylo nic v jeho chování, aktuálního či potenciálního, co by ho odlišilo od stvoření bez myšlenky, které bylo prostě naprogramováno, aby jednalo stejně, jako by tuto myšlenku mělo. Ale taková námitka je kruhová, neboť předpokládá, že mít myšlenku nevyžaduje alespoň možnost dát najevo uchopení obsahu takové myšlenky.⁶²

Chovat se, jako kdybych rozlišoval pojmy neznamená pojmy rozlišovat. Ani přes ně cesta k myšlení nevede. Rostlina „rozlišuje“ mezi dnem a nocí – to můžeme říci my, neboť my pojmy máme, ale rostlina *per se* se pouze chová. Uvedl jsem zde mnoho tvrzení, ale pro mnohé z nich zatím chybí podstatnější zdůvodnění. Davidson samozřejmě nepředstírá, že by věděl, jak myšlení vzniká. Všechna tato tvrzení se týkala jen podmínek toho, aby tu něco jako myšlení mohlo být. Jednou z takových nutných podmínek pro myšlení,

61 Davidson, D. *ITI* str. 153

62 Davidson, Donald. *Problems of Rationality*. Oxford: Clarendon, 2004. Print. str. 12

objektivitu a vůbec empirický obsah našich přesvědčení je podle Davidsona tzv. triangulace.

4.3 Triangulace

Pozorujeme stvoření v jejich komplexním chování. Co nás opravňuje o některých z nich říci, že mají myšlenky a přesvědčení, že u nich je něco jako propoziční obsah? Podle Davidsona se vše otevírá až v komunikaci. Pro komunikaci jsou však nejprve potřeba dva jedinci a – společný svět. Triangulace je proces, kterým lze například zjistit vzdálenost nějakého místa podle dvou pevných bodů a úhlů, které cílové místo svírá s jejich spojnicí. Pevné body jsou v této analogii dvě osoby, spojnicí je jejich interakce, a cílové místo objektivní svět. Takto je potřeba nejméně dvou osob, aby ho bylo lze nalézt. Výše jsme viděli, že radikální interpret musí v nejjednodušších případech považovat objekty přesvědčení za jejich příčiny a že komunikace začíná tam, kde se příčiny sbíhají. Podobně v případě učitele a žáka – je zde kauzální spojení mezi světem a učitelem a mezi světem a žákem. Učitel vyhodnocuje dvě věci: podobnost vnějších událostí a objektů a podobnost žákových reakcí. Objektivní svět je triangulován až tím, že žák pod vedením reaguje podobně na podobné objekty a události ve světě – z pohledu učitele. S použitím jiných termínů: bez druhé osoby není možné nijak posoudit, zda se reakce žáka řídí pravidlem.

Davidson zde obhájí jistou formu externalismu. Obsah našich myšlenek a slov totiž zčásti závisí na našich kauzálních interakcích s prostředím a ostatních lidech. Z pohledu osamocené první osoby není empirický obsah:

Kdybych byl připevněný k zemi, nemohl bych žádným způsobem určit, jak vzdálené jsou ode mne mnohé předměty. Věděl bych jen, že jsou na některé přímce ode mne k nim. Mohl bych s nimi úspěšně reagovat, ale neměl bych žádný způsob jak dát obsah otázce kde jsou. Kdybych ale nebyl připevněný, mohl bych triangulovat. Náš smysl pro objektivitu je důsledek jiného druhu triangulace, takového, který vyžaduje dvě stvoření. Každé z nich reaguje s předmětem, ale co jim dává koncept toho, jak se věci mají objektivně, je základní spojnice mezi nimi utvořená jazykem.⁶³

63 Davidson, D. *SIO* str. 105

Nekomunikující stvoření se nám může jevit jako reagující na vnější svět, ale nemůžeme mu připisovat myšlenky. Nelze dát totiž dobrý smysl jejich obsahu – stvoření může reagovat na stimuly na povrchu své kůže, na vzdálené paprsky z kosmu, či na cokoli jiného. Dokud se komunikací nenavodí vzájemné vědění o tom, že jsme každý v jednom vrcholu triangulace, že reagujeme na společný objektivní svět, nemáme jak určit příčiny a tím pádem obsahy přesvědčení. Až komunikace fixuje či trianguluje objektivní události a předměty, o kterých můžeme mít přesvědčení – přesvědčení, která na této intersubjektivní bázi mohou být nepravdivá, čímž se dává vzniknout konceptu objektivní pravdy. Davidson tak má svými názory na povahu radikální interpretace a našeho vnímání vnějšího světa blízko ani ne tolik ke Kantovi, jako k jinému klasikovi německé filosofie:

Neboť povaha lidskosti je v tom, že je pužena ke shodě s druhými, a její existence je pouze v tom, že mezi středy vědomí zavádí vzájemnost. Protiva lidské přirozenosti, zvířecost tkví v tom, že zůstává státi u citu a nemůže se sdělit jinak než citem.⁶⁴

Davidson o své proti-karteziánské epistemologii mluví také jako o odmítání „mýtu subjektivního“. Co je tak jedinečného na znalosti své „mysli“, že se to jeví, jako by bylo základem znalosti všeho? Tato znalost je bezprostřední, nezprostředkovaná. A i tady je vlastně Davidson blízko Hegelovi – bezprostřednost není v poznání výhoda. Znalost vlastní mysli nepodléhá interpretaci: „Když jsem dotázán na propoziční obsah své mysli, musím užít vlastních vět. Odpověď je většinou absurdně zřejmá: moje věta 'sníh je bílý', podobně jako moje myšlenka, že je sníh bílý, je pravdivá tehdy a jen tehdy, když je sníh bílý.“⁶⁵ Ale tím, že je nezprostředkovaná, že neprochází interpretací, chybí jeden důležitý kontakt se světem. Jak Davidson říká: „Ačkoli mít myšlenku je nutně individuální, její obsah není. Myšlenky, které tvoříme a zvažujeme, jsou konceptuálně lokalizované ve světě, který obýváme, a o kterém víme, že ho obýváme, s ostatními. Dokonce i myšlenky o našich vlastních duševních stavech zaujímají místo v témž konceptuálním prostoru a jsou na stejné, veřejné mapě.“⁶⁶ Obsah, který naše myšlenky reálně mají, se konstituuje až intersubjektivně. Společenství interpretů fixuje obecný svět, který všichni dohromady

64 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie Ducha*. Trans. Jan Patočka. Praha: Nakl.

Československé Akademie Věd, 1960. Print. str. 89

65 Davidson, D. *SIO* str. 217

66 Davidson, D. *SIO* str. 218

obývají a z povahy interpretace se o něm nikdo nemůže zásadně mýlit. Davidson mluví o třech druzích poznání – rozumění sobě, světu a ostatním; všechny tři druhy na sobě vzájemně závisí: „Je jisté, že jasnost a efektivnost našich konceptů roste s růstem našeho porozumění druhým. Nejsou žádné určené limity toho, kam až nás může dialog zavést.“⁶⁷

Na závěr této podkapitoly bych rád uvedl drobnou poznámku. Davidson bývá občas srovnáván s německou hermeneutikou a v určitých momentech jistě oprávněně. Například poslední citovaná věta takové srovnání ospravedlňuje. Gadamer v *Pravdě a Metodě* píše: „Tak ve své pravdě vystupuje *logos*, který není ani můj, ani tvůj, a který proto subjektivní mínění partnerů rozhovoru překonává natolik, že také ten, kdo rozhovor vede, zůstává vždy nevědoucím. Dialektika jako umění vést rozhovor je zároveň uměním souborně zřít v jednotě zřetele (*synhoran eis hen eidos*), tj. uměním pojmotvorby jakožto rozpracování společně míněného“, a dále „Dorozumění o věci, k němuž má v rozhovoru docházet, proto nutně znamená, že v rozhovoru se společná věc teprve vypracovává. [...]; ve zdárném rozhovoru se oba spíše podřizují pravdě věci, která je spojuje do nové pospolitosti. Dorozumění v rozhovoru není pouhým sebevynášením a prosazováním vlastního stanoviska, nýbrž proměnou v něco pospolitého, v niž nikdo nezůstává tím, kým byl.“⁶⁸ Nebo dále například přesvědčení W. Diltheye, že možnost porozumění nedává společná řeč, ale společná podstata, společný základ lidství, by Davidsonovi taktéž bylo blízké. Jak jsem uváděl výše, není to pro něj společný jazyk, co by bylo podstatné pro komunikaci, ale spíše sdílený svět a prostředí.

4.4 Realismus a objektivita

O Davidsonovi se někdy říká, že je realista. To je ale filosoficky tak zatížené slovo, že je vždy potřeba upřesnit, v opozici k čemu je někdo realistou. U Davidsona je to opozice vůči různým druhům relativismu, které by chtěly chápat vzdálené jazyky lidí z různých prostředí a kultur jako nesouměřitelné a které by relativizovaly, jak vypadá svět vzhledem k tomu, jaký má člověk jazyk či pojmové schéma. Objektivita a poznání by pak byly v určitém smyslu interní či imanentní těmto rámcům. To však podle Davidsona nedává dobrý smysl, naopak, jeho s oblibou používaným aforismem bylo: „Existuje nanejvýš jeden svět.“⁶⁹ Jaký je ale pozitivní obsah Davidsonova realismu? Jak se to má s objektivním interpretem?

67 Davidson, D. *SIO* str. 219

68 Gadamer, Hans-Georg. *Pravda a Metoda*. Trans. David Mik. Praha: Triáda, 2010. Print. str. 318, 327

69 „There is one world, at most!“ Kritika pojmových rámců je samozřejmě nejostřeji vyjádřena v jednom z nejslavnějších Davidsonových článků *On the Very Idea of a Conceptual Scheme*. Konstruktivní část této kritiky se ovšem odráží v úvahách o radikální interpretaci.

Domnívám se, že objektivita podle Davidsona leží jen malý krůček za intersubjektivitou. Ano, záleží na okolním světě. Tvrzení, že pravdivost našich vět závisí na tom, jak se to má se světem, je ovšem jen poloviční odpověď. Závisí také na tom, co naše věty znamenají. Pravdivost není vlastnost nějakých ideálních propozic jediného správného „jazyka přírody“, či něčeho, co by odpovídalo faktům. Objektivní svět je dán až komunikací, až zároveň – a nerozlučně spojen – s naší znalostí druhých lidí. Proto byl vševědoucí interpret problematický, není totiž vševědoucnost. Co měl příklad ukázat bylo, že z povahy toho, jak je nám vnější svět dán, není možné být obviněn z neobjektivity našeho poznání. Nelze totiž vůbec formulovat skeptickou pozici mimo intersubjektívni společenství, ze které by se dalo shlížet na naše chápání světa a označit ho za radikálně chybné: „Společenství myslí je základem vědění; poskytuje měřítko všech věcí. Nedává žádný smysl zpochybňovat adekvátnost tohoto měřítka, nebo hledat vyšší standard.“⁷⁰ To však neznamena, že co je společensky ověřené, je pravdivé. Ten malý krůček za intersubjektivitou spočívá v tom, že ačkoli se nikdo nemůže mýlit o všem, můžeme se všichni mýlit o něčem. Jak říká Davidson jinde, „pointa není že konsensus definuje koncept pravdy, ale že vytváří prostor pro jeho aplikaci.“⁷¹ Jestliže se na nebi objeví meteor a nikdo to neviděl, neznamena to, že tam nebyl. Pokud všichni relevantní pozorovatelé vědí dost o světě a jazyce, aby mělo jejich přesvědčení o meteorech obsah, pak se všichni mýlí, pokud tvrdí, že se žádný neobjevil – to je jediný, a pro naše poznání také zásadní, střet intersubjektivní s objektivitou.

70 Davidson, D. *SIO* str. 218

71 Davidson, D. *SIO* str. 129

Závěr

Na začátku této práce jsem uvedl několik závažných filosofických otázek s tím, že se pokusím nastínit, jak na ně odpovídá Donald Davidson. Ukázalo se, jak úzce spolu tyto otázky souvisí. Centrální místo zaujal koncept pravdy, který musí mít každý, kdo je schopen mít přesvědčení a myslet. S pravdou zároveň dostáváme všechny ostatní možné postoje racionální bytosti, Davidson tak někdy mluví o „holismu mentálního“. Jedná se o speciální aspekt reality, pro který používáme od toho pro neživou přírodu odlišný, interpretační slovník. Často jsem psal o objektech a událostech, které jsou pro interpreta a mluvčího důležité. Davidson se událostmi zabýval ještě dříve, než přešel k formální sémantice – ontologie událostí je podle něj potřeba pro vysvětlení mnoha druhů lidského chování. Interpretativní slovník nemá problém s událostmi, tak jako nemá problém s teleologickým vysvětlením lidského jednání; není to slovník, který by se měl nějak redukovat na vysvětlení fyzikální.

Objektivní svět je zachycen komunitou mluvčích, která mezi sebou nutně reaguje, mimo jiné právě za použití takového slovníku. Podle Davidsona lze hovořit objektivně o všech aspektech reality, nejen o předmětech. Cokoli je fixováno na intersubjektivní bázi, stává se objektivním majetkem přírody a získává svébytnou pravdivostní hodnotu. Jako příklad takové objektivní události jsem uvedl meteor, který není předmět, ale jev. Jelikož je však možné zachytit takový jev jako obsah našeho přesvědčení, lze se tázat po jeho pravdivosti. Takto daný je tedy podle Davidsona předmět poznání. Ale jak jsme viděli, to, že pro objektivní svět vyvstává otázka pravdivosti neznámá, že pravda je něco, co bychom měli hledat, co by mělo být ultimátní hodnotou. Úsilí o pravdivé poznání je samozřejmě úsilí o to, aby výsledné věty našeho poznání byly pravdivé. Ale to podle Davidsona nemůžeme nikdy zjistit. My nedokážeme odlišit naše nejlépe vyzkoumané, ověřené a společností přijímané teorie od teorií, které jsou pravdivé. Nemůžeme vystoupit z našeho intersubjektivního měřítka. Co ale můžeme dělat, je zachovat si otevřenou mysl a zkoumat.

Davidsonův realismus je postoj, ve kterém není možné formulovat globální skepticismus a není tak potřeba redukovat žádné části našeho poznání na nějaké neochvějné jistoty. Svět je světem pro myslící bytosti až jako zprostředkovaný intersubjektivitou, tím, co Davidson zachytil v pojmu triangulace. Jelikož společenství myslí je zároveň tím, kdo svět zprostředkovává, nedává vůbec smysl obava, že bychom se

mohli o povaze světa kolem nás radikálně mýlit. Jako zprostředkovaný je pak svět objektivní, autonomní vzhledem k tomu, jaká má kdo specifická přesvědčení. Tak tedy vypadá Davidsonova epistemologická odpověď skeptikovi. Dostali jsme se k ní studiem toho, jak funguje jazyk a dialog člověka s člověkem.

Seznam použité literatury

- Davidson, Donald. *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford: Clarendon, 2001. Print.
- Davidson, Donald. *Problems of Rationality*. Oxford: Clarendon, 2004. Print.
- Davidson, Donald. "Radical Interpretation Interpreted." *Philosophical Perspectives* 8 (1994): 121-28. Web.
- Davidson, Donald. *Subjective, Intersubjective, Objective*. Oxford: Clarendon, 2001. Print.
- Davidson, Donald. *Truth, Language, and History*. Oxford: Clarendon, 2005. Print.
- Dostálová, Ludmila, and Tomáš Marvan, eds. *Studie K Filosofii Donalda Davidsona: Sestaveno Z Příspěvků Ze Semináře Katedry Filozofie Fakulty Filozofické Západočeské Univerzity v Plzni*. Praha: Filosofický Časopis, 2009. Print.
- Gadamer, Hans-Georg. *Pravda a Metoda*. Trans. David Mik. Praha: Triáda, 2010. Print.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie Ducha*. Trans. Jan Patočka. Praha: Nakl. Československé Akademie Věd, 1960. Print.
- Hodges, Wilfrid. "Tarski's Truth Definitions." (*Stanford Encyclopedia of Philosophy*). N.p., n.d. Web. 01 May 2013.
- Kořátko, Petr. *Interpretace a Subjektivita*. Praha: Filosofia, 2006. Print.
- Peregrin, Jaroslav. *Význam a Struktura*. Praha: Oikoymenh, 1999. Print.
- Quine, W. V. "Ontological Relativity." *The Journal of Philosophy* 65.7 (1968): 185-212. Web.
- Quine, W. V. *Pursuit of Truth*. Cambridge, MA: Harvard UP, 1990. Print.
- Quine, W. V. *Word and Object*. Cambridge, MA: MIT, 1960. Print.
- Saussure, Ferdinand De. *Kurs Obecné Lingvistiky*. Trans. František Čermák. Praha: Academia, 2007. Print.
- Tarski, Alfred. "The Semantic Conception of Truth." *Philosophy and Phenomenological Research* 4.3 (1944): 341-76. Web.